

Socialdemokraterna

2012-06-29

Ett tryggare Sverige

Bekämpa brotten och brottens orsaker

Kriminalpolitiskt program för socialdemokraterna 2012

Arbetsgruppens förslag

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Socialdemokratins värderingar och kriminalpolitiken	5
2.1 Bekämpa brotten och brottens orsaker.....	5
3. Ett samhälle i snabb förändring	6
3.1 Ökade sociala klyftor och permanent massarbetslöshet	7
3.2 Den organiserade brottsligheten	8
3.3 Globalisering – på gott och ont.....	9
3.4 Teknikutvecklingen och informationssamhället.....	10
3.5 Terrorism	11
4. Socialdemokratisk kriminalpolitik.....	13
4.1 Kriminalpolitiken är en del av välfärdspolitik	13
4.2 Kunskaps- och forskningsbaserad politik.....	15
4.3 Brottslighetens utveckling	16
4.4 Synen på straff	17
4.5 Påföljder.....	18
5. En politik för att utveckla rättsväsendet	20
5.1 Det brottsförebyggande arbetet.....	20
5.2 Den organiserade brottsligheten	23
5.3 Terrorism	28
5.4 Alkohol och andra droger	30
5.5 Hot och våld mot utsatta grupper.....	36
5.6 Vardagsbrottsligheten	44
5.7 Brottsoffer.....	46
5.8 Integritet och rättssäkerhet.....	47
5.9 Europas bästa polis till år 2020.....	49
5.10 Kriminalvården	52
5.11 Unga lagöverträdare.....	54
5.12 Bekämpa huliganerna, inte idrotten	56
5.14 Korruption.....	56
5.15 Ekonomisk brottslighet	58
5.16 Domstolsväsendet	60

1. Inledning

Det är i år inte mindre än 18 år sedan som vi socialdemokrater sammanfattade våra ståndpunkter när det gäller kriminalpolitik i ett särskilt program. Det gällande socialdemokratiska kriminalpolitiska programmet antogs av partistyrelsen 1994. Sedan dess har det skett stora förändringar i vår omvärld som påverkat Sverige och som helt eller delvis förändrat och påverkat det kriminalpolitiska området.

Massarbetslösheten har bitit sig fast och klassklyftorna ökat, vilket lett till allt större sociala problem. Den organiserade brottsligheten – från maffialiknande strukturer till ungdomsgäng i förorterna - har tilltagit. Tillgången till narkotika har ökat. Förutom cannabis, heroin och amfetamin, som funnits länge i Sverige, har kokain och designade droger blivit ett allt större problem. Människohandel, både som ett led i sexhandeln i Europa och för att anskaffa billig arbetskraft, har ökat. Terroristbrott och bekämpning av terrorism har blivit avsevärt mer aktuellt efter 9/11, bombdåden i Madrid och London, Afghanistan- och Irakkriegen, självmordsbombaren i Stockholm och massakern på Utöya.

EU har fått en allt viktigare roll på området, och har med Lissabonfördraget fått väsentligt ökad beslutskraft. Utvecklingen på IT-området har gett nya möjligheter för kriminalitet, men också för brottsbekämpning. Med det har också integritetsfrågorna, t ex i FRA- och IPRED-debatterna, aktualiserats.

Mot bakgrund av dessa stora samhällsförändringar ansåg partistyrelsen att det var nödvändigt att ta fram ett nytt socialdemokratiskt kriminalpolitiskt program. Partistyrelsen tillsatte därför den 28 oktober 2011 en rättspolitisk arbetsgrupp med uppdraget att ta fram ett sådant program. Morgan Johansson utsågs till ordförande och Lars Westbratt till sekreterare.

Partidistriktet nominerade ledamöter till arbetsgruppen, och till gruppen knöts också en referensgrupp som har lämnat synpunkter under arbetets gång. Arbetet har skett under hösten 2011 och våren 2012. Som underlag har gruppen fått föredragningar av bl a Brottsförebyggande Rådet, Socialstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, SEKO, Polisförbundet, Fryshusets projekt om gängkriminalitet CIDES och Polismyndigheten i Stockholms projekt Stockholm Gang Intervention and Prevention Project.

Detta är arbetsgruppens förslag. Det remitteras under sommaren och hösten 2012 till partidistriktet. Under hösten 2012 ska det behandlas och antas av partistyrelsen.

Stockholm 29 juni 2012

Morgan Johansson, ordförande

Ilan de Basso, Jönköping, Jönköpings partidistrikt
Katarina Berggren, Botkyrka, Stockholms län partidistrikt
Håkan Englund, Ovanåker, Gävleborgs partidistrikt
Dario Espiga, Göteborg, Göteborgs partidistrikt
Jonas Gunnarsson, Hammarö, Värmlands partidistrikt
Alen Islamovic, SSU
Anne Karlsson, Ljungby, Kronobergs partidistrikt
Carl-Johan Norström, Västerås, Västmanlands partidistrikt
Carina Ohlsson, Lidköping, Skaraborgs partidistrikt
Lena Rönnberg, Uppsala, Uppsala läns partidistrikt
Katrín Stjernfeldt Jammeh, Malmö, Skånes partidistrikt
Janet Ågren, Umeå, Västerbottens partidistrikt

Lars Westbratt, sekreterare

2. Socialdemokraternas värderingar och kriminalpolitiken

Socialdemokraternas vill forma ett samhälle grundat på demokratins ideal och alla människors lika värde. Vårt mål är *fria* och *jämlika* människor som lever i ett *solidariskt* samhälle.

Socialdemokratisk politik syftar till ett samhälle utan över- och underordning, utan klasskillnader, könssegregation eller etniska klyftor, ett samhälle utan fördomar och diskriminering, ett samhälle där alla behövs och alla får plats, där alla har samma rätt och samma värde, där alla barn kan växa till fria och självständiga vuxna, där alla kan styra sitt liv och sin vardag och i jämlik och solidarisk samverkan söka de samhälleliga lösningar, som gagnar det gemensamma bästa. Sina djupaste rötter har socialdemokraternas i övertygelsen om alla människors lika värde och varje människas okränkbarhet.

Socialdemokraternas utvecklade välfärdspolitik i Sverige. Välfärdspolitik handlar om ekonomisk trygghet, men också om att rättvist fördela livschanser och ge förutsättningar att välja i livets olika skeden. Alla ska ha rätt till arbete, och alla ska ha rätt att utvecklas i sitt arbete. Alla ska ha rätt till en trygg barndom och en trygg uppväxt, Alla barn och ungdomar ska ha rätt till en uppväxt fri från droger och våld. Alla ska ha rätt till kunskaper och kulturupplevelser. Alla ska ha rätt till en god bostad till en rimlig kostnad i en trygg och säker miljö. Alla ska ha rätt till en trygg och värdig ålderdom. Alla ska ha rätt att göra sina egna livsval utan att möta fördomar eller diskriminering, och utan att riskera att hamna i socialt underläge. Alla ska också ha sitt ansvar för att upprätthålla välfärdssystemen och inte missbruka förmånerna.

Välfärdspolitik handlar om mer än att bara korrigera orättvisor som skapats av det ekonomiska livet. Välfärdspolitik handlar om jämlikhet. Den handlar om att öka människors makt över det egna livet. Därmed bidrar den också till att förändra maktförhållandena i ekonomi och samhälle.

2.1 Bekämpa brotten och brottens orsaker

Till välfärdspolitik hör också tryggheten på gator och torg och i det egna hemmet. Samhället måste reagera tydligt mot brott och regelöverträdelse. Men vår hållning måste alltid vara den dubbla: att både bekämpa brotten och samtidigt bekämpa brottens orsaker. Den långsiktigt bästa brottsbekämpningen är att bygga ett samhälle där de sociala klyftorna är små, där alla har rätt till ett arbete, där det könsrelaterade våldet är borta och där barn och ungdomar har trygga uppväxtvillkor.

Vi kan göra mycket i Sverige för att förbättra de grundläggande orsakerna till att brottslighet uppkommer och för att bekämpa den brottslighet som finns. Men i en internationaliserad värld är nationalstatens räckvidd inte alltid tillräcklig för att hävda traditionellt inrikespolitiska mål som brottsbekämpning.

EU spelar en allt större roll som pådrivare av det nationella lagstiftningsarbetet och för opinionsbildningen. Den gränsöverskridande brottsligheten är ett gemensamt problem för EU:s medlemmar, och kräver ett utbyggt samarbete.

Socialdemokratin har en positiv människosyn. Vi är övertygade om att människor kan förändras om de får rätt förutsättningar och stöd. Varje människa som förhindras från att hamna i kriminalitet innebär en vinst både för samhället i stort och för den enskilde individen. Varje människa som förhindras från att återfalla i kriminalitet skapar förutsättningar för ökad frihet, jämlikhet och trygghet för alla människor i samhället. I socialdemokratis trygghetspolitik ingår att ge brottsoffer det stöd och den hjälp som behövs, men för varje brott som kan förhindras blir det ett brottsoffer mindre.

Kriminalpolitiken är större än rättsväsendet. För att långsiktigt få ner brottsligheten så måste arbetslösheten och klyftorna i samhället minska. Genom satsningar på välfärden skapar vi förutsättningar för en trygg uppväxt för barn och ungdomar som får dem att växa och utvecklas. Det minskar risken för unga människor att hamna i kriminalitet. Sverige måste hålla ihop. På det sättet är kriminalpolitiken en del av välfärdspolitiken.

3. Ett samhälle i snabb förändring

Vi lever i en värld i snabb förändring. Under de senaste decennierna har vi både internationellt och nationellt upplevt mycket stora politiska, sociala, ekonomiska och teknologiska omvälvningar – en del av dem positiva, andra negativa. Detta har påverkat både brottsutvecklingen och samhällets möjligheter att förebygga och bekämpa brott.

3.1 Ökade sociala klyftor och permanent massarbetslöshet

"Man har frågat mig: Vad skulle jag ha gjort om jag inte blivit fotbollsspelare? Jag har ingen aning. Men kanske hade jag blivit kriminell."

Zlatan Ibrahimovic

På 20 år har Sverige gått från att vara ett land präglad av full sysselsättning till en situation av i det närmaste permanent massarbetslöshet. Under den borgerliga regeringen i början av 1990-talet ökade arbetslösheten dramatiskt. I slutet av 1990-talet lyckades vi socialdemokrater visserligen halvera arbetslösheten, men utan att nå ner till de arbetslöshetstal som rådde före krisen. Några år in på 2000-talet ökade sedan arbetslösheten igen, och under den borgerliga regeringen från 2006 har läget på arbetsmarknaden försämrats ytterligare.

De borgerliga har under sina år också fört en fördelningspolitik som systematiskt ökat de ekonomiska klyftorna i Sverige. A-kassan har urholkats och sjukförsäkringen försämrats. Skattesänkningarna har till största delen tillfallit höginkomsttagarna. De rikaste har blivit rikare, medan köpkraften för de fattigaste fallit. Särskilt drabbade är ungdomar och ensamstående föräldrar. Sverige har blivit ett allt mer segregerat samhälle där socialbidragstagandet ökar och utanförskapet växer.

Sverige är inte ensamt om denna utveckling. Vi ser samma tendenser i hela västvärlden, framför allt i Europa. Men medan Sverige tidigare var ett lysande undantag, ett land som kunde förena hög sysselsättning och god social välfärd för alla, så har vi nu blivit ett medelmåttigt land, både vad gäller sysselsättning och välfärd, i ett Europa som stagnerar.

Sett ur ett socialpolitiskt och kriminalpolitiskt perspektiv är detta mycket oroande. Allt fler unga människor växer upp med svag framtidstro och med minskande framtidsmöjligheter. Detta är den första generation som inte kan räkna med att få det bättre än sina föräldrar.

Alla människor har ett val och ett eget ansvar för sitt liv. Men när de sociala förhållandena är dåliga och framtidsutsikterna tycks obefintliga, så är risken stor att fler människor väljer fel. Riskerna ökar för att fler ungdomar rekryteras till kriminella gäng.

3.2 Den organiserade brottsligheten

“The most dangerous criminal may be the man gifted with reason, but with no morals.”

Martin Luther King, jr

Organiserad kriminalitet av olika slag har alltid funnits i Sverige. Men under de senaste 20 åren har både antalet kriminella grupperingar och antalet individer aktiva i dessa ökat markant. Etableringen av kriminella mc-gäng såsom Hells Angels och Bandidos i början av 1990-talet inledde denna utveckling, och dessa och ytterligare mc-relaterade grupperingar finns nu över hela Sverige, från Ystad till Luleå. Dessa grupperingar har sedan fått sällskap av andra mer eller mindre fast sammanhållna kriminella grupper och organisationer. Tyngdpunkten finns i storstadsregionerna, men de kriminella nätverken finns i hela landet. Särskilt oroande är att många ungdomar dras in i denna brottslighet.

De kriminella grupperingarna har en bred brottsverksamhet, t ex narkotikabrott, rån, smuggling, ekonomiska brott, utpressning, människohandel och illegalt spel. De verkar både internationellt, regionalt och lokalt. De allt vanligare konflikterna mellan de kriminella grupperingarna leder i sin tur ofta till andra grova brott, t ex mord, mordbrand, misshandel och övergrepp i rättssak. Dödligt våld kopplat till kriminella konflikter har ökat med drygt 50 procent sedan 1990-talet.

En av grundpelarna i rättsskipningen är att vittnen och målsäganden vågar ställa upp och berätta om sina iakttagelser eller vad de varit med om. Under de senaste dryga tio åren har anmälningarna om övergrepp i rättssak ökat kraftigt. Om vittnen och målsäganden inte vågar berätta hotas rättssäkerheten. Det innebär i praktiken att fler skyldiga går fria och kan fortsätta sin brottsliga verksamhet.

Sammantaget så måste den organiserade brottsligheten betraktas som en av de viktigaste utmaningarna för rättssamhället idag.

3.3 Globalisering – på gott och ont

"Ingen människa kan skapa sig en ö där han eller hon oberoende av andra kan bygga ett liv i frihet och trygghet, ty vi är alla förr eller senare beroende av andra."

Olof Palme

Globaliseringen är en i grunden positiv utveckling. Den har inneburit rivna gränser, ökad handel, ökat resande och större rörlighet på arbetsmarknaden. Globaliseringen har fört människor närmare varandra, och vi vet nu mer än någonsin hur människor lever i olika delar av världen. Den har medverkat till att länder kan utvecklas och välstånd spridas. Globaliseringen öppnar Sverige för världen och världen för Sverige.

Öppna gränser förbättrar konkurrensen och ökar handeln mellan länder. Men öppenheten har även skapat möjligheter för kriminella. Ligor kan röra sig över gränser och mellan länder i syfte att begå brott, t ex stölder, inbrott och bedrägerier. Globaliseringen och rivna gränshinder har underlättat denna typ av brottslighet då kontakterna och marknaderna har ökat.

Det har blivit lättare att föra olika illegala varor mellan länderna, till exempel vapen och narkotika. Vapen som smugglats till Sverige används numera ofta i kriminella uppgörelser.

När det gäller narkotika, så öppnades transportvägarna österifrån under 1990-talet. Heroinet fann sin väg till Sverige från producenterna i Centralasien. Idag ser vi en allt större införsel av kokain, vars ursprung är Sydamerika. Internet har gjort det lättare att få ta på droger, vilket innebär att tillgängligheten ökar.

I Europa är kontinenten på väg att integreras efter kalla krigets uppdelning. Ett stort antal före detta höger- och kommunistdiktaturer har reformerats och demokratiserats, och den utvecklingen har befästs av medlemskap i EU och i Europarådet.

Europa och världen i stort präglas idag av mycket stora sociala och ekonomiska klyftor. Bara i vårt närområde lever människor med helt olika ekonomiska förutsättningar. Det utnyttjas skamlöst av olika kriminella grupperingar som ägnar sig åt så kallad trafficking. Hundratusentals kvinnor och barn förs till Västeuropa för att

utnyttjas som prostituerade i sexindustrin under vidriga slavliknande förhållanden. Ytterligare hundratusentals människor förs in för att arbeta svart i till exempel bygg- och restaurangsektorn, till undermålig betalning och med usla bostadsförhållanden.

Europas länder är under stark ekonomisk prövning. Massarbetslösheten och nedskärningar av de offentliga utgifterna leder till ökad fattigdom, utanförskap och utslagning. Det är en utveckling som skapar en grogrund för ökad kriminalitet.

3.4 Teknikutvecklingen och informationssamhället

“It shouldn't be too much of a surprise that the Internet has evolved into a force strong enough to reflect the greatest hopes and fears of those who use it.”

Denise Caruso, journalist

Den snabba tekniska utvecklingen har inneburit en revolution för möjligheterna till kommunikation, handel, tjänsteproduktion, bildning och kulturupplevelser. Denna utveckling kommer att fortsätta och den skapar möjlighet för världen att knytas samman allt mer. Avstånd har inte längre samma betydelse för möten mellan människor. Röster som inte tidigare hade möjlighet att göra sig hörda kan nu yttra sina tankar och få dem besvarade. Det ger förutsättningar för en ökad demokrati i världen.

Samtidigt skapar samma tekniska revolution nya risker och underlättar även för krafter som har mindre goda syften. Internet och telekommunikationstekniken växer samman. Stora mängder trafikdata i teletrafiken registreras. Det skapas ständigt nya Internettjänster hos företag och myndigheter. Vi lämnar elektroniska spår efter oss, vare sig vi vill eller inte, både i vardagen och i arbetslivet.

Stora IT-företag sitter numera på mängder av information om oss. Det är inte svårt för dem att ta reda på vad vi är intresserade av, vilka hemsidor vi brukar besöka, hur våra sociala nätverk ser ut, vilken sexuell läggning vi har, vilka politiska sympatier vi har, var vi arbetar och vilka organisationer vi är med i. Exakt vad som registreras och hur denna information används är i det närmaste helt oreglerat, och vi får som vanliga Internetanvändare sällan reda på det.

Internet används även för kriminalitet. Det kan till exempel gälla spridning av barnpornografi eller grooming, dvs när äldre män söker kontakt med yngre tjejer

och killar på nätet genom att utge sig för att vara någon annan. Internet har också underlättat för den som vill sälja narkotika, knyta prostitutionskontakter, tvätta pengar, bygga upp terrornätverk, ägna sig åt människohandel eller sprida upphovsrättsskyddat material och hemligstämplade handlingar.

Den tekniska utvecklingen ger emellertid också polis och åklagare möjligheter att bli effektivare. Med rätt teknik kan digitala spår som kriminella lämnar efter sig göra det möjligt att utreda och lagföra dem. Den stora mängd information som finns på nätet kan också användas för systematisk bekämpning av den organiserade brottsligheten.

Internet ska inte betraktas som en abstrakt frizon, fredad från regler och kontroll från samhällets sida. Samma regler och moraliska värderingar som gäller i samhället i övrigt måste också gälla på Internet. För att Internet ska kunna vara just det fria forum som många tänker sig, krävs att regler efterlevs även på där, och att det finns myndigheter som kan kontrollera att de efterföljs. Kriminalitet som sker på Internet måste bekämpas på samma sätt som i samhället i övrigt.

Viljan att bekämpa brott och skydda brottsoffer ställs ofta i debatten mot individens rätt att inte utsättas för integritetsintrång. Det är en viktig diskussion att föra. Samtidigt har utvecklingen med terroristdåd och internationell organiserad brottslighet skapat ett starkt tryck på det demokratiska samhället att bättre skydda medborgarna. Det är en svår avvägning som måste göras och som kräver en fortsatt öppen diskussion. Avvägningarna måste ske så att vi kan hitta sätt att bekämpa och förebygga brott på Internet, utan att enskildas personliga integritet påverkas på ett otillbörligt sätt.

3.5 Terrorism

”Vårt svar på våldet är mer demokrati och mer öppenhet, vårt svar på ondska är mer vänskap och vårt svar på hatet är mer kärlek”

Jens Stoltenberg

Kampen för det öppna, demokratiska samhället får aldrig ge vika. Diktaturer som faller och den ökade globaliseringen ger därför både hopp om ökad frihet för människor och framtidstro. Samtidigt finns det andra krafter som omger oss och som påverkar både det internationella samfundet och vår egen omgivning i en

riktning som inskränker friheten. På senare år har terrorism blivit ett allt större allvarligt internationellt problem.

Många dåd har politiska och ideologiska förtecken. Den terrorism vi har sett i Europa har ofta haft sin bakgrund i nationalistiska och separatistiska rörelser, och i viss mån av grupper med vänsterextrema politiska åsikter. Nu är hotbilden bredare och mer komplex. Med framväxten av det islamistiska terrornätverket al-Qaida har terrorismen fått ytterligare ett ansikte i form av religiös extremism. Terrordåd som dem i New York 2001, Madrid 2004 och London 2005 har ökat medvetenheten om att denna typ av terrorism kan slå till utan förvarning och med förödande effekt. Det misslyckade självmordsattentatet i Stockholm 2010 och de avslöjade attentatsplanerna mot Jyllandsposten i december 2010 har visat att varken Sverige eller Norden har klarat sig undan denna utveckling. Terrorattentatet i Oslo och på Utöya 2011 är ett exempel på högerextrem och antiislamistisk terrorism. Det har tydliggjort att också enskilda på egen hand kan begå terrorhandlingar, vilket gör hotet än mer komplext och svårbekämpat.

Med globaliseringen och den tekniska utvecklingen har förutsättningarna förändrats för terrorismen. Informationsteknologin och den ökade migrationen skapar strukturer som används av dessa krafter för rekrytering, logistik, finansiering, planering och medialisering av attentat. Informationsteknologin gör det möjligt för extremister att kommunicera och inspireras av varandra. Detta har gjort vårt samhälle mera sårbart och utvecklingen mera svårbedömd.

Kampen mot terrorism är viktig och måste fortsätta föras i ett brett internationellt samarbete. Den kräver samarbete mellan stater och internationella organisationer, där FN har en central roll. De senaste tio åren har en rad lagstiftningsinitiativ tagits på internationell basis med syfte att harmonisera och förstärka kampen mot terrorism. Den svenska lagstiftningen har förstärkts på en rad områden. Sedan 2002 finns en lag om straff för finansiering av terroristbrott och sedan 2003 finns en särskild lag om straff för terroristbrott. Senare har det även tillkommit lagstiftning om penningtvätt av terrorism och offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott.

I kampen mot terrorismen måste rättssäkerheten för den enskilde individen vara tydlig. För svensk del måste det vara tydligt att de mänskliga rättigheterna också ska gälla i kampen mot terrorism. I verksamheten i det amerikanska lägret Guantánamo, eller i förhörsmetoder där tortyr förekommit i form av skendränkningar har tydliga överträdelser skett. Sverige reagerade även starkt på de så kallade terrorlistor som FN upprättade efter attacken i USA 2001. Dessa var helt undermåliga vad gäller rättssäkerhet.

Kampen mot terrorismen måste fortsätta, både internationellt och i Sverige. Terrorism föds ur extremism, men också fattigdom och hopplöshet utgör rekryteringsgrunder för terrorismen. Grogrunden för terrorism är delvis densamma som för många andra former av brottslighet. Det har att göra med bristen på känslan av samhörighet med det samhället man lever i. Sverige, EU och det internationella samfundet måste arbeta för att bekämpa fattigdom och stärka demokratin i världen. Klyftan mellan rika och fattiga länder i världen måste minska. Vi måste ständigt förbättra vår förmåga när det gäller att förebygga extremism och terrorism. Det kräver att våra brottsbekämpande myndigheter får resurser och verktyg för detta. Samtidigt får inte kampen mot terrorism leda till att de värden som vi försvarar inskränks. Det är en svår, men viktig balansgång, att göra. Och det kräver en öppen diskussion.

4. Socialdemokratisk kriminalpolitik

*"Man vill bli älskad,
i brist därpå beundrad,
i brist därpå fruktad,
i brist därpå avskydd och föraktad."*

Hjalmar Söderberg, Doktor Glas

4.1 Kriminalpolitiken är en del av välfärdspolitiken

Socialdemokratin strävar efter ett samhälle där alla människor kan leva i frihet och trygghet. Vi vill slå vakt om det öppna samhället, demokratiska värderingar och ömsesidig respekt mellan människor. Övertygelsen om alla människors lika värde och okränkbarhet är socialdemokratis grundfundament.

Därför kan brott inte accepteras. Brott kränker rätten till liv, hälsa och egendom, ökar människors otrygghet, hotar öppenheten och undergräver tilliten mellan människor och gentemot samhällsinstitutionerna. Ett land som präglas av omfattande brottslighet kan i längden inte upprätthålla ett demokratiskt styresskick.

Vårt mål är att alla människor ska kunna känna sig trygga i vardagen och slippa känna rädsla för att utsättas för brott.

Socialdemokratins kriminalpolitik utgår från att de politiska lösningarna kräver en helhetssyn för att nå ett tryggt och framgångsrikt Sverige. Ett samhälle där alla får del av välfärden minskar risken för unga människor att hamna i kriminalitet. För oss handlar kriminalpolitiken därför om allt från barns och ungdomars grundläggande uppväxtvillkor, till praktisk rättshjälp efter en traumatisk upplevelse för den som utsatts för brott. Kriminalpolitiken är större än rättsväsendet och måste ses som en viktig del av välfärdspolitik. Vi bekämpar brott, men vi bekämpar också brottens orsaker.

Vi socialdemokrater accepterar inte att Sverige slits isär av ökade klassklyftor. Arbete, utbildning, bra boende och social gemenskap är de allra viktigaste faktorerna för att möjliggöra ett gott liv för alla.

Klyftor och arbetslöshet sprider rädsla, och rädsla är en dålig drivkraft för utveckling – både för individer och för samhället. Rädslan sliter också sönder sociala band mellan människorna. I utslagningens spår följer vanmakt, missbruk och personliga tragedier. När klyftorna blir för stora skapas konflikter, våld och brottslighet – och det slår tillbaka mot oss alla.

För att långsiktigt få ner brottsligheten så måste arbetslösheten och de sociala klyftorna i samhället minska. Genom satsningar på välfärden skapar vi förutsättningar för en trygg uppväxt för barn och ungdomar som får dem att växa och utvecklas. Investeringar i fritidsgårdar, skola, högre utbildning, investeringar i infrastruktur och bostäder gör Sverige rikt och får Sverige att hålla ihop. Vi vill ha ett samhälle där välfärd och möjligheter kommer alla till del.

Ingen människa föds kriminell. Inget barn är förutbestämt att begå brott. Kriminalitet föds ofta ur bristande sociala förhållanden, ojämlikhet och otrygghet. Därför är de viktigaste övergripande åtgärderna för att förebygga brott att minska arbetslösheten och de ekonomiska klyftorna mellan fattiga och rika. Ett starkt välfärdssamhälle och full sysselsättning är centrala åtgärder i det brottsförebyggande åtgärder. Men det krävs även insatser för att minska brottsbenägenheten på individnivå och skapa färre brottstillfällen i samhället. En effektiv polis skapar höga upptäcktsrisker. Det innebär att färre tycker det är lönsamt att begå brott.

Socialdemokratin är tydlig med att de människor som medvetet begår brott ska veta att det aldrig går att komma undan med ett sådant agerande. Varje människa har ett personligt ansvar för sina handlingar. Den demokratiska rättsstaten ska vara klar med vad som är rätt och fel, och ha de resurser som krävs för att upprätthålla lag och ordning.

Den som råkar ut för ett inbrott, en stöld, en grov kränkning eller fysiskt våld måste kunna lita på att samhället bryr sig om det lidande, den ilska och vanmakt som det innebär att bli brottsoffer. Snabbt stöd och tillgång till upprättelse är avgörande. Ökad användning av reparativ rättvisa, som medling eller samhällstjänst, kan vara till gagn för både brottsoffret och samhället.

Den som genomfört ett brott måste nås snabbt av en reaktion. Det är särskilt viktigt när det handlar om unga människor. Sverige ska ha en human kriminalvård vars främsta uppgift är att förhindra återfall i brott. Kriminalvården ska vara en chans att få en intagen att vilja byta väg, inte bara en förvaringsplats. Därför måste vård och behandling utgöra grunderna i den humana kriminalvården.

En viktig del av det brottsförebyggande arbetet handlar om att minska återfall i brott. Därför ska det finnas resurser och rutiner som ger förutsättningar för att återanpassa människor i samhället efter avtjänat straff. När någon som begått ett brott har avtjänat sitt straff så måste det vara möjligt att lämna den brottsliga banan, och ta plats i samhället igen - utan att diskrimineras.

4.2 Kunskaps- och forskningsbaserad politik

Kriminalpolitiken måste grundas på kunskap. Den måste utgå från kunskaper om brottslighetens omfattning och struktur, dess orsaker samt om effektiva åtgärder som förebygger brott och minskar brottsoffrens lidande. De senaste åren har det till exempel utvecklats olika behandlingsmetoder som är evidensbaserade inom kriminalvården riktade mot våldsbrottslingar och sexualbrottsdömda, samtidigt som metoder som inte fungerar har tagits bort. Likaledes har våra kunskaper om effektiva polismetoder ökat påtagligt. Det beror delvis på ökad erfarenhet, men även på ett ökat intresse för att lyfta in forskning på området. Det finns emellertid mycket kvar att göra. Inte minst handlar det om att ta vara på resultat från den internationella forskningen. Dessa resultat bör prövas i Sverige och anpassas till våra förhållanden. Det är även nödvändigt att reformer inom rättsväsendet systematiskt dokumenteras och utvärderas. Att stödja forskning och att utvärdera resultaten av olika insatser är därför en uppgift för en framgångsrik kriminalpolitik.

Lika viktigt är det att inte vara alarmistisk i kriminalpolitiken. En alarmistisk inställning riskerar att leda till att beslut fattas som inte är genomtänkta och som får effekter som är oönskade. Därför är det viktigt att hålla sig till de faktiska omständigheter och behov som föreligger.

4.3 Brottslighetens utveckling

Dagligen matas vi med skildringar i media om våld och brottslighet. Det är lätt att få intrycket att brottsligheten ökar kraftigt. Men brottslighetens utveckling är betydligt mer komplicerad än att bara se på antalet anmälda brott.

Antalet brott som anmäls till polisen utgör bara en mindre del av alla brott som begås. Mörkertalet är med andra ord stort även om det varierar mellan brotten. Vilka brott som anmäls beror på hur grovt brottet är och hur synligt det är. Även relationen mellan offret och gärningsmannen spelar roll liksom hur aktiva och effektiva myndigheterna är för att upptäcka brott. Att vissa brott anmäls i högre utsträckning över tid kan även ha att göra med att lagstiftning förändras eller att anmälningsbenägenheten för vissa brott ökar eller minskar, vilket bland annat påverkas av försäkringsskyddets krav.

Under de senaste sextio åren har vi sett en kraftig ökning av antalet anmälda brott, från ca 200 000 till drygt 1,4 miljoner. Stora delar av ökningen fram till 1990-talet är tillgreppsbrott. Det brukar förklaras med att vi har haft en dramatisk ekonomisk utveckling under efterkrigstiden med ett ökat välstånd och ett stort utbud av varor. Detta har lett till att tillfällena till brott har ökat. En annan orsak kan vara att den sociala kontrollen minskat med inflyttning till större städer, industrialiseringen mm.

Främlingsfientliga krafter vill gärna skylla brottsligheten på invandringen, men etniciteten har i sig inget med brottsbenägenhet att göra. Däremot kan en bristfällig integration leda till sociala problem som i sin tur ökar problemen med brottslighet. Det är sociala orsaker som till största delen ligger bakom förhöjda risker för kriminalitet.

Trots svårigheterna att mäta brottslighetens utveckling är forskarna ändå överens om att brottsligheten över tid har ökat.

När det gäller våldsbrott, så har antalet anmälningar ökat kraftigt under de senaste 20 åren. För att få en bild av den faktiska ökningen används alternativa mått på brottslighetens utveckling, som offer- och självrapportsundersökningar, dödsorsaksregister och register för personer som fått sjukhusvård på grund av brott. Inget av dessa alternativa mått förklarar ökningen av antalet anmälda våldsbrott. Istället brukar det framhållas att toleransen mot vålds- och sexualbrott minskat i samhället och att människor anmäler brott i högre utsträckning än tidigare.

Men statistiken är svårtolkad. Ibland används det dödliga våldets utveckling som en indikator på det totala våldet i samhället. Om man ser på dödsorsaksstatistiken kan

man då se att det dödliga våldet legat på en konstant nivå de senaste 30 åren, cirka 100 dödsfall per år. Det skulle innebära att det dödliga våldet faktiskt minskat eftersom Sveriges befolkningsmängd ökat under samma period. Samtidigt finns det de som menar att en anledning till att det dödliga våldet ligger stabilt över tid beror på att sjukvården har blivit bättre så att fler kan räddas till livet.

Kriminalitetens utveckling i samhället behöver inte bara ta sig uttryck genom hur många brott som begås. En intressant faktor är hur kriminaliteten förändrats över tid. Under de senaste tjugo åren har antalet kriminella grupperingar ökat markant i Sverige. I början på nittiotalet fanns egentligen bara ett par kriminella så kallade mc-gäng etablerade i södra Sverige. Idag finns det olika slags kriminella grupperingar etablerade i hela Sverige. Vi behöver veta mer om hur den utvecklingen påverkar brottsligheten. Exempelvis visar undersökningar att dödligt våld kopplat till kriminella konflikter har ökat sedan 1990-talet. Ett område kopplat till den organiserade brottsligheten är även brotten övergrepp i rättssak och utpressning. Här har anmälningarna ökat kraftigt de senaste dryga tio åren. En grundval för att rättsordningen ska kunna fungera är att vittnen och målsäganden ska kunna berätta om det man sett eller varit med om. Mycket talar för att kriminalitet kopplat till kriminella grupperingar har ökat.

4.4 Synen på straff

Ett viktigt område inom kriminalpolitiken är synen på straff. Samhället förväntas att reagera på beteenden som är kriminaliserade. Den som har begått brott ska mötas av samhällets tydliga besked att det brottsliga beteendet inte accepteras. Straffet har olika funktioner. Det ska avskräcka från att begå brott, men även vara normbildande. Det ska skydda brottsoffer och potentiella brottsoffer från den som begått brott. Det ska verka rehabiliterande, det vill säga påverka den dömda att vilja avbryta sin kriminella bana. Det finns emellertid inte något generellt samband mellan hårdare straff och lägre brottslighet. Ingenting tyder på att länder som har mycket höga straff, också har en lägre brottslighet.

För oss socialdemokrater är det viktigt att tillämpa straffskalor som har en acceptans bland befolkningen, annars riskerar hela systemets legitimitet att urholkas. Lagar som inte stämmer överens med det allmänna rättsmedvetandet blir sällan långvariga.

Samtidigt kan inte lagstiftaren låta sig styras helt av vad som kan uppfattas vara den allmänna opinionens önskan. Straffsystemet måste svara mot högt ställda krav på rättssäkerhet, proportionalitet och förutsägbarhet. Det är viktigt att ta hänsyn till vilket straff som är bäst anpassat för att minska brottsligheten. Därför finns det till exempel särskilda bestämmelser för unga lagöverträdare.

Vi socialdemokrater har medverkat till att skärpa synen på flera brott, med följd att straffen också skärpts. Det gäller t ex sexualbrott, allvarliga våldsbrott och brott som har koppling till organiserad brottslighet.

En socialdemokratisk straffrättspolitik måste ha en balanserad syn på straffets roll som verktyg i kriminalpolitiken. Generellt höjda straff kan inte motiveras utifrån ett brottsbekämpningsperspektiv. Det är viktigt att förändringar i straffskalorna är ändamålsenliga. Likväl som att grov brottslighet och upprepad brottslighet måste få genomslag i straffvärdet bör man undvika fängelse för lindrigare brottslighet. Åtgärder som har bäring på reparativ rättvisa bör lyftas fram.

4.5 Påföljder

Kriminalpolitiken har som främsta syfte att förebygga brott. Påföljdssystemet har en viktig roll i detta sammanhang. Det ska avskräcka från brott, tillgodose samhällsskyddet och påverka den dömda att vilja avbryta sin kriminella bana. Lika viktigt som det är att nå en legitimitet hos medborgarna för de åtgärder som beslutas är det att se till att systemet präglas av humanitet och respekt för den enskilde individen.

Under ett antal år har påföljdssystemet varit föremål för en rad reformer. Det finns idag många påföljder att välja mellan såsom böter, villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse och fotboja. Skyddstillsyn och villkorlig dom kan dessutom kombineras med vård och samhällstjänst och fängelse. För ungdomar finns också sluten ungdomsvård.

Även om fängelsestraffet är en nödvändig och central del av påföljdssystemet, så ska en påföljd aldrig göras mera ingripande än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med åtgärden. För unga lagöverträdare är det särskilt viktigt att undvika fängelse eftersom fängelsemiljöer ofta medför negativa konsekvenser. Därför är det viktigt att fortsätta utveckla speciella påföljder för unga. Ju yngre man är desto större möjlighet finns det att påverka den dömda att vilja bryta kriminellt beteende.

Ett begrepp som har dykt upp under senare år är reparativ rättvisa. Det handlar om olika typer av åtgärder som har till syfte att återupprätta brottsoffret, men även återställa skador som uppkommit i lokalsamhället. Medling och samhällstjänst kan ses som två varianter på temat. Forskning visar att denna typ av påföljder i vissa fall har bättre effekt vad gäller återfall än traditionella åtgärder inom rättssystemet. Det är värt att se om man kan vidareutveckla reparativ rättvisa i det svenska påföljdssystemet.

Sverige ska ha en kriminalvård vars främsta uppgift är att förhindra återfall i brott. Vård och behandling utgör grunderna i den humana kriminalvården. Arbetet med att utveckla effektiva behandlingsmetoder inom kriminalvården bör prioriteras. Vi vill att staten ska fortsätta bedriva en individualiserad och human kriminalvård. Det ska löna sig att arbeta med sin situation. Missbruk, kriminalitet i anstalt eller rymningar ska få konsekvenser för den enskilde.

Stödet vid övergång från anstalt till frihet ska utvecklas och de intagnas närstående och anhöriga bör involveras i behandlingsarbetet för att minska antalet återfall. När någon som har begått ett brott har avtjänat sitt straff, måste det vara möjligt att lämna den brottsliga banan och ta plats i samhället igen.

Utgångsläget ska vara bättre när de intagna lämnar fängelset eller frivården än när de kom dit. För att det målet ska kunna nås krävs resurser för utbildning, behandling och vård, inte minst missbruksvård. Det är viktigt att den vård och behandling som sker är evidensbaserad.

Livet efter anstaltsvistelse är svår. Därför måste förberedelserna för den intagnes frigivning vara särskilt inriktade på konkreta åtgärder för att underlätta övergången till ett liv i frihet. Målsättningen måste vara att den intagne vid frigivningen i möjligaste mån har sin försörjning ordnad genom arbete eller på annat sätt och att han eller hon skall ha tillgång till bostad.

Trots detta vet vi att de flesta av de intagna saknar ett arbete efter frigivningen och många saknar bostad. Över hälften av dem som intas i anstalt är narkotikamissbrukare. Risker att återfalla i brott är därför höga. Behandling ges idag inom kriminalvården och insatsen vårdvistelse ger ytterligare en möjlighet till behandling.

Övergången från anstalt till frihet måste bli bättre. Idag finns halvvägshus och fotboja som kan ge bättre övergång från livet på anstalt till samhället. Dessa insatser kan utvecklas ytterligare. En avgörande betydelse för möjligheterna till återanpassning i samhället är att kommunerna har en god beredskap för att kunna erbjuda bostad, utbildning, stöd och den vård som behövs efter frigivandet. För att underlätta kommunernas möjlighet till detta behövs att alla de resurser som finns inom missbrukarvården, socialtjänsten, arbetsförmedlingen etc. kan samordnas på ett bättre sätt. Staten bör ta ett större ansvar för detta än vad som görs idag.

5. En politik för att utveckla rättsväsendet

5.1 Det brottsförebyggande arbetet

Det bästa sättet att minska skadeverkningarna av brott är att hindra att brott begås. Det är genom att angripa och ändra det som orsakar brott som vi långsiktigt ökar människors trygghet. Det brottsförebyggande arbetet måste utgå ifrån forskning och kunskap. Vi måste veta hur brottsligheten utvecklas, vilka samhällsfaktorer som påverkar brottsligheten, men även vilka individuella faktorer som ökar riskerna för att människor ska begå brott. Med detta som utgångspunkt behöver vi hitta metoder som fungerar för att förebygga och reducera skadeverkningarna av brott. Målet måste vara att långsiktigt öka människors trygghet genom att angripa orsakerna bakom brottslighet och försvåra för dem som planerar brott. Det brottsförebyggande arbetet måste omfatta alla de områden som kan ha en brottsförebyggande roll. Därför kan åtgärder inte begränsas till rättsväsendet.

En väl utvecklad välfärdspolitik är för socialdemokratien det mest grundläggande medlet att hålla brottsligheten på en låg nivå. En ojämн fördelning av sociala och ekonomiska resurser leder till att några utsätts för större risker att dras in i kriminalitet än andra. Segregation och utanförskap skapar känslor av maktlöshet. Olika former av missbruk kan driva människor till samhällets och lagens utkanter.

Nästan all brottslighet börjar i ungdomsåren. Det är då flest personer begår brott. Varför vissa ungdomar faller in i kriminella beteenden har olika förklaringar. Ofta handlar det om en kombination av individuella och strukturella faktorer.

Samhället misslyckas idag i hög grad med att identifiera de människor som senare i livet riskerar att hamna i grov kriminalitet. Uppmärksamhetsstörningar, missbruk i familjen, dålig ekonomi och dålig kontroll över vad barnen gör är det tecken på förhöjd risk för framtida brottslighet hos barnen. Andra riskfaktorer hos unga är bl a vantrivsel i skolan och tolerant inställning till att begå brott.

Det är vår övertygelse att fler av dessa ungdomar kan fångas upp. I många av de verksamheter som arbetar med barn och ungdomar finns en uppfattning om att identifiering av olika problem per automatik leder till utpekande och stigmatisering. Den inställningen gör att många barn, ungdomar och föräldrar går miste om insatser som skulle kunna mildra eller avhjälpa problemen. Samtidigt krävs det en medvetenhet om svårigheterna om att tidigt förutse framtida problem. Därför behövs det både generella och riktade insatser.

Det finns också brister i samverkan mellan olika aktörer som kommer i kontakt med barn och deras föräldrar. Mödravårdscentraler och barnavårdscentraler, liksom förskola och skola, har ibland en tendens att inte anmäla missförhållanden till Socialtjänsten eftersom det finns en rädsla för att socialtjänsten ska vidta tvångsåtgärder mot barnen och deras familjer. Men tvångsåtgärder behöver nästan aldrig vidtas när det gäller små barn eftersom föräldrarna ofta är motiverade att ta emot hjälpinsatser. Därför är det viktigt att kommuner utvecklar metoder för att identifiera barn med problem tidigt så att insatser kan sättas in. Om ett barn mår dåligt eller har stora problem ska man veta vem man ska ringa för att få snabb hjälp. Kommunerna måste även utveckla bra utvärderingsinstrument.

För en liten grupp är tidig kriminalitet inledningen till långvarig och allvarlig kriminalitet. Vi kan se en oroande tendens i storstädernas förorter och i andra socialt utsatta områden att fattigdom, arbetslöshet och segregation skapar ökade klyftor och långvarigt utanförskap. Ungdomar i dessa områden riskerar att bli offer för kriminella grupperingar, organiserad brottslighet och antidemokratiska krafter i högre utsträckning än andra.

Ett framgångsrikt arbete för att minska brottsligheten och öka tryggheten kräver ett brett engagemang. Ett stort ansvar ligger på oss vuxna, på föräldrar. Men alla måste ta sin del av ansvaret, kommuner, näringsliv, myndigheter, föreningsliv och ideella organisationer. Ju fler som är engagerade desto bättre. Det krävs insatser mot missbruk av alkohol och narkotika, åtgärder inom skola och socialtjänst och insatser inom bostads- och arbetsmarknadspolitikens område. Ungdomar och barn måste ha goda grundförutsättningar. Men det räcker inte. Vi måste även prioritera särskilda insatser mot dem som begår brott i unga åldrar och mot de ungdomar som lever i riskzonen.

Polisens arbete spelar en viktig roll för att förebygga en destruktiv utveckling. De flesta kommuner har idag tecknat samverkansavtal med Polisen, men inte alla. Sådana samverkansavtal bör vara obligatoriska. Alla parter ska veta vad som förväntas av dem. Även landstingen borde ingå i en sådan samverkan. Inte sällan krävs insatser från hälso- och sjukvården.

Genom sin kunskap och samverkan med en rad aktörer har polisen en central position i det brottsförebyggande arbetet. En modern polis som speglar samhällets mångfald och som syns på gator och torg har bättre förutsättningar att lyckas i det brottsförebyggande arbetet. Närheten till barn, ungdomar, skola och föräldrar spelar en viktig roll för att polisens arbete ska vara effektivt och för att kunna skapa förtroende. Lokala poliser bör därför knytas till varje skola, en så kallad kontaktpolis. Dessa skulle arbeta både brottsförebyggande, genom att åka ut och informera om

alkohol inför till exempel Valborg och Lucia, men också delta i andra aktiviteter på skolan med målsättningen var att bygga förtroende och relationer. Dessa poliser skulle också vara dem som i efterhand utredde incidenter och händelser som inträffade i och kring skolan.

Det brottsförebyggande arbetet är allas ansvar, men allas ansvar kan lätt bli ingens ansvar. Samverkan mellan myndigheter fordrar struktur, kunskap, vilja och kräver prioriteringar. Det är lättare för många aktörer att främja sin egen kärnverksamhet, särskilt när resurserna inte alltid räcker till. De senaste åren har det bildats olika samverkansmodeller i det brottsförebyggande arbetet. Men för att samverkan ska vara effektiv krävs det beslutskraft. Det innebär att det gemensamma målet att förebygga och motverka kriminalitet måste vara minst lika styrande som de enskilda aktörernas egna mål, annars tenderar samverkan att komma i andra hand. Viktigt är också att uppfyllelsen av dessa mål kontinuerligt utvärderas. Sådan utvärdering kan skapa underlag till att nya mål formuleras och att nya åtgärder vidtas.

För att främja samverkan inom det brottsförebyggande arbetet skulle det behövas bättre samordning. Vi ser behov av en nationell samordnare. Denne skulle bland annat få i uppdrag att driva på och koordinera det brottsförebyggande arbetet lokalt, regionalt och nationellt. Det finns stor kunskap om vilka insatser som krävs för detta, både i kommuner, organisationer och hos många myndigheter, inte minst hos Brottsförebyggande rådet (Brå). Men det behövs någon som kan se över myndighetsgränserna, utvärdera och föreslå förbättringar i hur det brottsförebyggande arbetet genomförs. Det kan handla om resurstillskott eller att verka för att strukturer och lagstiftning som hindrar eller försvårar samverkan motverkas. Det skulle även kunna tas fram nationella styrande och mätbara mål som tar sikte på en rad variabler som har betydelse för ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete.

Det finns många sätt att minska brottsligheten och öka tryggheten på. Ett sätt att minska brottsligheten är att helt enkelt minska eller att försvåra tillgången på brottsobjekt – att försvåra för den som planerar brott. Här kan kommunerna göra mycket genom att införa ett brottsförebyggande tänkande i stads- och samhällsplaneringen. Det kan handla om hur man planerar ett bostadsområde, eller en parkeringsplats, belysning av gångvägar eller ta bort buskar och träd för bättre sikt.

Den tekniska utvecklingen har skapat helt nya möjligheter till övervakning och hinder för brott som bättre stöldskydd i bilar och affärer, smarta betalningstjänster eller olika typer av lås och larm. Även kameraövervakning kan vara positivt där det behövs. Kameraövervakning har visat sig kunna minska antalet brott på platser med hög och koncentrerad brottslighet. Fler brott kan klaras upp. Många medborgare

tycker kameraövervakning är bra och skapar trygghet. Samtidigt måste man se till integritetsaspekterna. Kameraövervakning får inte ske på ett slentrianmässigt sätt.

Ett annat sätt att minska brottsligheten och öka tryggheten är att det finns vad man brukar kalla ”väktare” i samhället. Polisens närvaro i samhället är självklar och här finns det möjlighet att öka närvaron vid sk hot spots, vilket det finns ett starkt stöd i forskningen för att det fungerar som brottsdämpande. Men det kan även handla om vaktmästare i bostadsområdet, stationsvärdar i tunnelbanan, föräldrar på stan eller olika typer av grannsamverkan. Denna utveckling är bra, men det finns mycket kvar att göra. Brottsligheten hittar alltid nya möjligheter och det gäller därför att trygghets- och säkerhetsarbetet också utvecklas.

Socialdemokraterna vill

- Inrätta en nationell samordnare i det brottsförebyggande arbetet.
- Att kommunerna utvecklar metoder för att kunna identifiera barn med problem tidigt samt att det finns snabb hjälp att få för barn som mår dåligt eller har stora problem.
- Att samverkansavtal mellan polis och kommun ska vara obligatoriska. Hälso- och sjukvården bör också finnas med som en ansvarstagande aktör i sådana avtal.
- Att frivilligorganisationerna och föreningslivet ska betraktas som viktiga aktörer i det brottsförebyggande arbetet. Deras roll bör stärkas.
- Att det ska finnas kontaktpoliser knutna till varje skola.
- Verka för en utveckling där kameraövervakning kan användas på brottsutsatta platser i högre utsträckning.
- Att polisen ska finnas ute på strategiska platser och under de tider de mest behövs, i större utsträckning än idag.

5.2 Den organiserade brottsligheten

En av våra viktigaste frågor framöver kommer att vara att bekämpa den grova organiserade brottsligheten. Etableringen av olika kriminella gäng och grupperingar som skett i Sverige de senaste tjugo åren tillsammans med en utveckling i form av

ökad professionalisering och ökad flexibilitet inom kriminaliteten kräver både ökad samverkan mellan myndigheter och ett starkt rättsväsende för att bryta trenden.

De kriminella grupperingarna är multikriminella och ägnar sig åt allt från ekonomisk brottslighet, smuggling, hänsynslös handel med människor, bedrägerier, handel med illegala varor, illegal spelverksamhet, till att råna, hota och utpressa enskilda och företagare. Svarta pengar flyttas mellan banker och företag i olika länder för att tvättas vita och kunna användas i konsumtion. Men vita pengar görs även svarta för att bland annat kunna betala svart arbetskraft. Den organiserade brottsligheten har ofta internationella kopplingar. Och i vissa städer har maffialiknande organisationer kunnat växa fram.

Ingen vet riktigt hur mycket pengar som omsätts genom den organiserade brottsligheten i världen, men det rör sig om enorma belopp. Även i Sverige handlar det om stora belopp varje år. Det främsta kännetecknet för den organiserade brottsligheten är att den ägnar sig åt all verksamhet som kan ge vinning och att den exploaterar marknader. Men det finns även kopplingar mellan den grova organiserade brottsligheten och terrorism, som inte sällan finansieras genom grova brott.

Någon svensk definition på vad grov organiserad brottslighet egentligen är finns inte. Ofta beskrivs organisationerna som förhållandevis hierarkiska och inflytelserika. Men dessa beskrivningar stämmer inte alltid överens med hur denna typ av brottslighet är organiserad i Sverige. Studier visar att allvarlig brottslighet ofta förekommer i nätverksform där specialister tas in för olika typer av brottsliga projekt. Vi kan se en framväxt av ungdomsgång som kan vara mycket våldsbenägna och begå avancerade stölder.

Den organiserade brottsligheten syns och påverkar vardagen för många människor. Uppgörelser i den undre världen med vapen eller sprängmedel tycks ha blivit allt vanligare. Rena avrättningar på offentliga platser och skottlossningar i centrala delar av våra storstäder har skapat en otrygghet i samhället som vi inte tidigare haft.

Utvecklingen med fler våldsbrott och ett ökat inslag av grov organiserad brottslighet i samhället innebär ett betydligt hårdare samhällsklimat än tidigare. Att det finns en rättstrygghet är grundläggande för att rättssystemet ska fungera. Under flera år har vi kunnat se att antalet anmälda övergrepp i rättsak ökat kraftigt. Många av de som arbetar inom rättsväsendet drabbas av hot och trakasserier och allt fler känner otrygghet och osäkerhet vid domstolsförhandlingar. Varje år förekommer det incidenter vid domstolar och farliga föremål tas kontinuerligt i beslag. Polisen vittnar om att det är svårt att få vittnen att vittna. För att öka skyddet för dem som vittnar

behövs även ett förbättrat vittnesskyddsprogram. Här skulle ett ökat nordiskt samarbete kunna hjälpa till. Det finns även ett starkt behov av att förbättra säkerheten vid domstolar. Inriktningen i säkerhetsarbetet på domstolarna bör vara att gå mot permanenta säkerhetskontroller vid domstolarna. Säkrare rättegångar och bättre vittnesskydd är viktigt för att öka rättstryggheten.

För att öka säkerheten mot olika hot, bör det övervägas om olaga hot ska kriminaliseras på försöksstadiet. Många hot kommer inte till den hotades kännedom, utan stannar till exempel hos säkerhetsansvariga. Om olaga hot kriminaliserades på försöksstadiet så skulle polisen kunna agera oftare.

Kampen mot den organiserade brottsligheten måste prioriteras. Rättsväsendet måste ha de resurser som krävs för att bekämpa denna typ av brottslighet. De senaste tio åren har rättsväsendets myndigheter fått kraftigt ökade ekonomiska tillskott och antalet poliser har ökat till över 20 000. Det gäller nu att se till att dessa resurser används på ett effektivt sätt.

Den satsning mot den organiserade brottsligheten som de borgerliga startade år 2008 har inte fått förväntat resultat. Brottsförebyggande rådets utvärdering pekar på bristande fokus hos myndigheterna. Istället för ett nationellt kraftsamlande har arbetet i bästa fall bedrivits regionalt.

Det finns behov av en ökad centralisering av arbetet mot den grova organiserade brottsligheten. Idag ligger ansvaret i detta arbete på Rikskriminalpolisen, även om polismyndigheterna ute i landet också arbetar mot dessa grupper. Det behövs en nationell spjutspetsorganisation för att bättre kunna effektivisera arbetet mot den organiserade brottsligheten. Det finns även anledning att se över om inte ytterligare organisationssammanslagningar ska göras. I dag arbetar till exempel delar av Säkerhetspolisen, Ekobrottsmyndigheten och den öppna polisen med att bekämpa organiserad brottslighet.

Samhället måste organiseras i sin helhet för att kunna bekämpa brottsligheten på ett effektivt sätt. Myndighetssamverkan finns sedan länge i Sverige. Denna samverkan är i grunden bra, men den behöver utvecklas ytterligare. Eftersom brottsligheten har internationaliserats måste även det internationella samarbetet mellan länders rättsväsenden fortsätta att öka. EU är en viktig aktör för att driva på ett ökat polisiärt samarbete mellan Europas länder.

De brottsbekämpande myndigheterna måste ha tillgång till information och tidiga underrättelser för att bekämpa den organiserade brottsligheten för att förebygga och förhindra brott, men även för att i efterhand kunna utreda brott. Vi tror det finns en

potential för polisen att utveckla sin datainformationsinsamling och bearbetning på lokal och nationell nivå.

Hemliga tvångsmedel har visat sig vara både effektiva och nödvändiga för att lösa grova brott. För att kunna använda telefonavlyssning idag krävs att det rör sig om väldigt grova brott. Vi ser ett behov av att utöka möjligheterna att använda telefonavlyssning vid strategiska brott som har koppling till organiserad brottslighet, som grovt vapenbrott och vissa narkotikabrott. Det är viktigt att polisen har tillgång till dessa verktyg under rättssäkra former. Det är också nödvändigt att okonventionella spaningsmetoder, såsom till exempel infiltration, regleras. Utan regler skapas en osäkerhet för vad som kan göras, vilket innebär att polisen hellre avstår från att vidta åtgärder. När polisen får nya verktyg kan det finnas anledning att införa dessa på prov och permanenta dessa först efter en utvärdering av dem. En sådan ordning skulle öka förtroendet för åtgärden och stärka rättssäkerheten.

Det ligger i samhällets, men även målsägandens intresse att brott klaras upp. Svårigheten att få människor att vittna eller att på annat sätt bidra till ökad brottsupplärning är ett problem. En metod som hitintills i vårt land har utnyttjats endast i en mycket begränsad omfattning är att med olika medel försöka ge den misstänkte incitament till att frivilligt medverka i brottsutredningen och därmed underlätta denna. För att öka effektiviteten i rättsprocessen menar vi att misstänkta personer som hjälper till att utreda brott de är inblandade i skulle kunna få straffreduktion på straffet. Straffreducering skulle även kunna gälla i fall där den tilltalades medverkan vid utredningen av andras brott innebär ett positivt och märkbart bidrag. Det skulle endast handla om svårutredda fall och när det avser allvarlig brottslighet. Ett sådant incitamentsystem skulle även kunna innehålla olika skyddsåtgärder för den som medverkar. Sådana system finns i länder som USA och Storbritannien, men även i Danmark och Norge. Samtidigt är det viktigt att ett eventuellt införande av sk kronvittnen anpassas efter det svenska rättssystemet. Tanken är att samarbete ska gynna samhället.

Den organiserade brottslighetens utbredning och kriminellas tillgång till illegala vapen är ett konkret hot mot medborgarnas trygghet och tilltron till att rättsväsendet har förmåga att bekämpa kriminalitet. Lagstiftningen måste därför bli tuffare mot dem som befattar sig med illegala vapen. Tullen måste få kontrollera identiteten på dem man tar in för tullkontroll, för att söka igenom kända kriminellas fordon. Tullen bör även få bättre möjligheter att kunna kontrollera försändelser som kommer från utlandet.

Det bästa sättet att bekämpa kriminella grupperingar är att ta bort rekryteringsbasen för dem. Det kräver tidiga insatser från hela samhället. För den som hamnar i den

organiserade kriminaliteten väntar ett hårt liv som ofta slutar i fängelse eller med en förtida död. Några inser redan tidigt att livet som kriminell är fel och vill bryta med det. Därför är det viktigt att det finns stöd för avhoppare. Det behövs ett bra skydd och ett reellt stöd för dem som väljer att byta livsstil.

Socialdemokraterna vill:

- Skärpa minimistrafvet för grovt vapenbrott från sex månader till ett år.
- Införa en brottskatalog som gör det möjligt att använda telefonavlyssning för strategiska brott som grovt vapenbrott och vissa narkotikabrott.
- Ge Rikskriminalpolisen möjlighet att inrikta signalspaning via Försvarets Radioanstalt i underrättseslyfte.
- Öka den centrala samordningen av arbetet mot organiserad kriminalitet.
- Ge tullen bättre möjlighet till att motverka vapensmuggling, t ex genom möjlighet för tullen att göra ID-kontroller vid gränsen och ökad kontroll av kurirförsändelser från utlandet.
- Förstärka vittnesskyddet och förbättra säkerheten i domstolarna. På sikt bör alla domstolar ha permanenta säkerhetskontroller.
- Utredda en kriminalisering av förberedelse till olaga hot.
- Fortsätt det internationella arbetet mot organiserad brottslighet.
- Lagreglera okonventionella spaningsmetoder, t ex infiltration.
- Se över möjligheten att ställa krav på att registrera kontantkort till mobiltelefoner.
- Verka för att det finns en avhopparverksamhet tillgänglig i hela landet för dem som vill hoppa av en kriminell bana.
- Utredda straffreduktion för den som avslöjar egna eller andras brott.

5.3 Terrorism

Under de senaste åren har terrorismen blivit ett allt större hot mot samhället. Flera terroristdåd har drabbat vår omvärld. Också i Sverige har hotbilden förändrats. Terrorn utförs inte bara av grupper, utan även av personer som agerar på egen hand. Det gör utvecklingen mera komplex och svårbedömd. Den svenska hotbilden påverkas i stor utsträckning av vad som händer i vår omvärld och kan förändras snabbt.

Det har blivit allt tydligare att inget land i en globaliserad värld kan känna sig fredat från terrorism. Vi ingår alla i större sammanhang där beslut inte längre kan fattas isolerat av enskilda stater. Vi har alla ett ansvar för den politiska utvecklingen som sker, därmed blir vi alla också föremål för gruppers eller enskilda personers missnöje.

Terrorismen syftar till att sprida fruktan och skräck, destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer. Och den vill synas. Ny teknik och nya medier skapar större möjligheter för terrorister att visa sina budskap, men också att kommunicera och inspireras av varandra. Ny teknik gör det även lättare att planera, rekrytera, finansiera och utföra olika dåd.

Kampen mot terrorismen måste föras både internationellt och i Sverige. Vår förmåga att förebygga och bekämpa extremism och terrorism måste ständigt förbättras. Det kräver att våra brottsbekämpande myndigheter får resurser och verktyg för detta. Det måste till ett fortsatt samarbete mellan stater och internationella organisationer, t ex FN och EU.

Förberedelser till terrorbrott kan vara svåra att upptäcka, och det utvecklas ständigt nya mönster. Det finns tydliga kopplingar mellan terrorism och den grova organiserade brottsligheten, eftersom terrorism inte sällan finansieras genom andra brott kopplade till bland annat narkotika, rån och kidnappningar. Därför är det viktigt att myndigheter som har till uppgift att förebygga och upptäcka terrorism arbetar på flera plan och har en effektiv samverkan.

De brottsbekämpande myndigheterna är i behov av tidig information för att kunna förhindra att grova brott sker. Att de brottsbekämpande myndigheterna har förmåga att under rättssäkra former skaffa underrättelser till exempel via signalspaning kan vara avgörande för att förhindra terrordåd. För Säkerhetspolisens del handlar det om att, bl a kartlägga företeelser, förhindra och bekämpa terroristbrott eller att kartlägga främmande underrättelseverksamhet mot svenska intressen. I detta arbete kan information som erhållits genom signalspaning vara helt avgörande för att kunna fastställa och avslöja hot, men också för att avföra hot.

I kampen mot terrorismen måste rättssäkerheten gentemot den enskilde individen vara tydlig. Både i Sverige och internationellt måste det vara tydligt att de mänskliga rättigheterna också ska gälla i kampen mot terrorism.

En avgörande del i det förebyggande arbetet mot terrorism måste vara att minska enskilda och grupper vilja att begå eller stödja terroristbrottslighet. För att nå framgång med en strategi mot terrorism krävs en grundlig samhällsanalys som tar ett brett perspektiv. En av de viktigaste åtgärderna för att bekämpa terrorismen är att fokusera på orsakerna till att människor väljer en extremistisk bana där våld används som metod för att nå politiska mål.

Vår grundsyn är att väldigt få människor under normala omständigheter väljer att bli kriminella eller våldsbejakande extremister. Däremot är det alltför många som upplever att de inte är en önskvärd del av samhället och därför väljer att vända sig från det på olika sätt. Det är tydligt att den ökade polariseringen i samhället utgör ett hot inför framtiden när det gäller extremism.

Ett växande problem på senare år är att unga svenskar reser utomlands för att få träning och för att delta i illegala våldshandlingar. På det viset riskerar de att utgöra ett hot mot de länder de reser till. I de fall de återvänder till Sverige för de dessutom med sig kunskaper och kontakter som kan göra det lättare för dem själva eller andra att stödja terroristbrott.

För att motverka extremism, och i förlängningen även terrorism måste vi arbeta med grundläggande värderingar tidigt. Det är ett uppdrag som ska omfatta hela samhället, allt ifrån skolan till föreningsliv och organisationer. Demokratiska principer och värderingar måste stöttas i alla dess former. Avhopparverksamheter är ett viktigt verktyg för att bryta grupperingar där extrema åsikter finns.

Socialdemokraterna vill

- Ge Säkerhetspolisen möjlighet att inrikta signalspaning via Försvarets Radioanstalt i underrättelsesyfte.
- Förbättra samverkan mellan de myndigheter som arbetar mot organiserad brottslighet och terrorism.
- Stödja avhopparverksamhet.
- Se ett mera aktivt arbete för att minska rekryteringsmöjligheterna till extremistiska organisationer.

- Öka sociala insatser i utsatta områden och minska utanförskapet.

5.4 Alkohol och andra droger

Alkohol- och narkotikamissbruk skapar ett stort lidande för både missbrukare och anhöriga. Missbruket har ofta sin grund i sociala missförhållanden, i problem inom familjen, i skolan, på arbetsplatsen, i ensamhet och rotlöshet. I missbrukets spår ser vi också en omfattande kriminalitet med en ökad otrygghet i samhället som följd. Sambandet mellan droger och brott, särskilt våldsbrott, är starkt. En aktiv och restriktiv drogpolicy är därför en viktig del i ett samlat program för att förebygga brott och minska lidandet i samhället.

Alkoholkonsumtionen och narkotikamissbruket ökade i Sverige under 1990-talet, inte minst bland ungdomar. För att vända utvecklingen antogs på den socialdemokratiska regeringens förslag en alkoholhandlingsplan 2001 och en narkotikahandlingsplan 2002. Det förebyggande arbetet förstärktes, såväl lokalt som centralt. Informationskampanjer drogs i gång, kommuner och landsting tog fram egna handlingsplaner och ett stort antal lokala drogförebyggare anställdes för att samordna det förebyggande arbetet. Det centrala arbetet kom att ledas av Alkoholkommittén respektive Mobilisering mot narkotika. Utgångspunkten var att det behövdes en stark nationell resurs för att driva det alkohol- och narkotikaförebyggande arbetet i en tid av ökad tillgänglighet för ungdomar av både alkohol och narkotika och ökad totalkonsumtion av alkohol i befolkningen.

Det förstärkta förebyggande arbetet gav resultat. Under 2000-talet avstannade ökningen av alkoholkonsumtionen bland ungdomar, och vi kunde till och med se en minskning i konsumtionen. Andelen ungdomar som uppgav att de provat narkotika sjönk. När de borgerliga kom till makten lades både Alkoholkommittén och Mobilisering mot narkotika ned. De senaste åren har andelen ungdomar i årskurs nio som säger sig ha provat på narkotika ökat igen.

Bekämpa drogrelaterad brottslighet

Brott som är relaterade till alkohol och narkotika måste bekämpas både nationellt och internationellt. Den organiserade brottsligheten lever på att smuggla och distribuera narkotika, dopingpreparat, alkohol och tobak. Narkotika är fortfarande den största illegala handelsvaran i världen. Enligt beräkningar från FN-organet UNODC värderas narkotikahandeln till 300 miljarder amerikanska dollar. Samma organ uppskattar att cirka 200 miljoner människor använder droger, varav 25 miljoner är fast i beroende.

Precis som för legala varor styrs droghandeln av efterfrågan, tillgång och vinstmarginaler. Nya marknader öppnas när gamla mättas. Parallellt med världshandeln utvecklas den illegala handeln och nya transitländer utnyttjas där samhällen och statsapparater är lätta att korrumpas på alla nivåer. Narkotikakartellerna kompletteras med marknadsdrivna nätverk. Ett snabbt växande problem är Internethandeln som ökar och där syntetiska droger och dopingmedel säljs tillsammans med medicinska läkemedel. Många av dessa droger framställs inom EU, men även i Kina och Indien. Vinsterna från droghandeln investeras sedan i annan allvarlig brottslighet, som människohandel och prostitution.

Utbudet av narkotika måste minska. Det kräver insatser av polis, tull, kustbevakning och kriminalvård. För att motverka smuggling av narkotika krävs att samverkan mellan myndigheterna fungerar på ett tillfredsställande sätt. Tullen måste ges goda möjligheter att kunna kontrollera varor som förs över gränserna.

Ett av de viktigaste verktygen för polisen att bekämpa narkotika är hemlig telefonavlyssning. Telefonavlyssning bör kunna användas i högre utsträckning än idag vid narkotikabrott.

Sverige kan inte självt bekämpa denna typ av kriminalitet med internationella kopplingar. Internationellt samarbete är helt avgörande för en framgångsrik narkotikapolitik. Vi behöver därför samordna våra insatser inom EU och samarbeta med länder utanför. Europol är en viktig aktör för att aktivt kunna bekämpa narkotikabrottsligheten innanför EU. Schengensamarbetet som syftar till att kontrollera EU:s yttre gränser måste bli en effektiv barriär mot narkotikasmuggling och annan gränsöverskridande brottslighet. Inom ramen för FN måste det internationella samfundet arbeta mot produktion och handel av narkotika.

Narkotika

Den socialdemokratiska narkotikapolitiken bygger på förebyggande åtgärder, utvecklade vård- och behandlingsinsatser, minskande av skadeverkningar av missbruk och ett tydligt brottsbekämpnings- och kontrollsystem. Sverige ska ha en restriktiv narkotikapolitik. Det svenska målet om ett narkotikafritt samhälle är ett uttryck för hållningen att vi inte accepterar en ökat spridning av narkotika i samhället. Detta mål hindrar inte att vi möter människor i ett beroende i första hand med sociala och vårdande insatser.

Det är särskilt viktigt att vi vidhåller vår restriktiva inställning till narkotika i Europasamarbetet när starka krafter i många länder verkar för att legalisera olika former av narkotika. Vi motsätter oss detta. Det går att påverka EU. Den svenska

narkotikapolitiken har haft framgång och missbruket i Sverige är internationellt sett lågt.

Narkotikapolitiken får emellertid inte reduceras till en fråga om enbart straffskalor, utan är i allra högsta grad en social fråga. Missbruket av narkotika leder till stort lidande för missbrukaren och dennes omgivning. Ett narkotikamissbruk är i många fall förknippat med kriminalitet, svår sjuklighet och hög dödsrisk.

Sverige har varit ett av de mest framgångsrika länderna när det gäller förebyggande arbete. Det har bidragit till att narkotikaproblemen och narkotikamissbruket i Sverige är mindre omfattande än i många andra länder. Samtidigt finns det tecken på att de som ändå använder narkotika gör det ofta mer intensivt och destruktivt än tidigare. Det är ofta ungdomar med ett tungt socialt bagage. I problematiken finns ofta både psykiatriska diagnoser och kriminalitet. Insatser måste sättas in tidigt om de ska bli effektiva. I det förebyggande arbetet måste narkotikapolitiken kombineras med en solidarisk socialpolitik som angriper orsakerna till missbruket.

Dopning

Dopning är ett växande problem. De beslag av dopningsmedel som tull och polis gör ökar varje år liksom tillgängligheten på nätet. Det finns inte någon kvalitetskontroll av vad som säljs på nätet. Illegalt tillverkade produkter med felaktigt deklarerat eller förorenat innehåll är mycket vanligt. På nätet finns en uppsjö av odokumenterad och ovetenskaplig information kring olika preparat.

Användningen av dopningsmedel kan leda till allvarliga fysiska, psykiska och sociala problem. Det finns ett samband mellan ökad aggressivitet, våldbenägenhet och dopningsmissbruk och då det även är väl känt att missbruk av dopningsmedel förekommer i kriminella kretsar måste man se allvarligt på missbruk av dopningsmedel. Samhället kommer att behöva göra kraftfulla insatser framöver för att kunna bedriva ett långsiktigt och tvärsektoriellt arbete för att minska användningen av dopningsmedel. Skärpta straffsatser är en väg att gå men får inte vara det enda verktyget för att minska dopningen. Dopning är inte bara idrottsrelaterat utan är kanske ett långt större problem utanför idrotten. De preparat som i första hand används är anabola androgena steroider. Dopningsjourens verksamhet spelar en viktig roll.

Alkohol

Den socialdemokratiska alkoholpolitiken syftar till att reducera skadorna av alkohol. Missbruk leder till ett stort lidande för många i samhället, men det finns en stark koppling mellan alkohol och våld. Alkoholpolitiken består av flera olika delar som samspelar nära med varandra. En hörnsten är regler som begränsar alkoholens

tillgänglighet, särskilt för unga. En annan är ett brett upplagt förebyggande arbete. En tredje är vård och stödinsatser för människor med utvecklade missbruksproblem. För att en restriktiv alkoholpolitik ska bli effektiv är det viktigt att detaljhandelsmonopolet försvaras, att en effektiv ålderskontroll sker vid försäljning och servering av alkohol, att alkohollangning beivras, att svensk alkoholskatt betalas vid näthandel och att Sverige fortsätter arbeta för höjda minimiskatter på alkohol inom EU samt minskade införselkvoter på alkohol.

Ett annat problem är den aggressiva alkoholreklam, ofta riktad mot unga, som nu finns. Den försvårar en restriktiv alkoholpolitik. Sverige måste verka mot minskad alkoholreklam. Målet måste vara att få till stånd ett effektivt förbud mot alkoholreklam i Sverige och i hela EU.

Det pågår en successiv utveckling mot ökad tillgänglighet av alkohol. Den borgerliga politiken har inneburit ökade möjligheter att föra in alkoholdrycker i Sverige. Det finns en rad privata företag som tar emot beställningar och kör hem alkohol till privatpersoner. De borgerliga har under flera år förberett införande av så kallad gårdsförsäljning. Införs detta finns det en risk att hela konstruktionen med Systembolaget ifrågasätts av EU. Det är en utveckling som vi aldrig kan acceptera.

Lokalt förebyggande arbete mot alkohol är oerhört värdefullt och bör stödjas, men samhället måste bli bättre på att koordinera sina insatser, involvera föreningsliv och andra ideella krafter och nå de unga som befinner sig i riskzonen. Alkoholkonsumtionen är en central faktor när det gäller sociala problem och våld bland vuxna och ungdomar. Levnadsmönster och vanor som grundläggs i tidig ålder följer ofta med och påverkar resten av livet. Både svensk och utländsk forskning visar på tydliga samband mellan ökat alkoholdrickande, mönstret i drickandet och ökad våldsbrottslighet. Alkohol ökar även risken för att bli offer för brott. För att förbättra samordning och insatser för minskat alkoholbruk bland ungdomar behövs en Nationell handlingsplan.

Ungefär en tredjedel av all alkohol som förs in i landet säljs vidare. En stor del går till ungdomar. Det behövs kraftfulla åtgärder för att minska langningen av alkohol till unga. Lagskärpning vid langning bör övervägas och polisens möjligheter till bekämpning av alkoholbrott ses över. På de platser i landet där polisen har arbetat målmedvetet mot langning av alkohol till unga har ungdomsvåldet minskat. Storskalig alkohollangning till unga är ett av få områden där straffskärpningar kan förväntas ge positiva resultat. En viktig beståndsdel i arbetet för att minska ungdomars drickande är föräldrarnas attityder.

Alkohol ligger bakom många olyckor i trafiken. Rattfylleriet är skuld till var fjärde dödsolycka i trafiken. Alkolås är ett effektivt sätt att förhindra att man kör alkoholpåverkad. Vi vill att alkolås ska införas i bussar och lastbilar i yrkesmässig trafik inom EU och sedan följas av alkolås i personbilar. Vi vill också se över straffsatserna när det gäller trafikbrott som sker på grund av alkohol, i syfte att skärpa dem. Ett särskilt problem i samband med alkoholrelaterade trafikolyckor är så kallad eftersupning – det vill säga att förare som varit inblandade i en trafikolycka hävdar att han eller hon varit nykter när olyckan inträffade, men druckit i efterhand innan polisen kom till olycksplatsen. I Norge finns det lagstiftning som förbjuder eftersupning. En liknande lagstiftning bör införas även i Sverige.

Missbruksvården

Det finns i Sverige 500 000 personer med missbruk eller beroende. Majoriteten av dessa (cirka 330 000) har alkoholproblem. Omkring 30 000 personer har ett pågående narkotikamissbruk. De allra flesta med missbruk har familj, vilket betyder att cirka 20 procent av alla barn och vuxna har det i sin omedelbara närhet. Samhällskostnaderna för missbruk kan idag uppskattas till 150 miljarder kronor per år. Att satsa på missbruksvård och förebyggande insatser minskar därför inte bara lidandet i samhället, utan kan även ge minskade kostnader för samhället.

Samhället behöver förbättra sina insatser mot missbruk. Behandling mot alkohol- eller narkotikamissbruk måste erbjudas snabbt och vara likvärdigt i hela landet. Ett otydligt ansvar där personer med missbruksproblem bOLLAS mellan kommunen och landstinget är i dag ett stort problem. Det får inte vara så att en kommuns storlek eller dåliga ekonomi för att individen inte får de insatser de har rätt till.

Det måste vara lätt att få vård och stöd på ett mycket tidigt stadium, innan missbruket gått för långt och lett till svåra beroenden och sociala problem. Den svenska missbruksvården ska vara kunskapsbaserad och den enskilde måste få större inflytande och delaktighet när det gäller den egna vården. Idag är missbrukarnas vård ofta villkorad på ett sätt som vore otänkbart när det gäller alla andra sjukdomar. Det gäller framför allt substitutionsbehandling, som t ex metadon och subutex. Får man ett återfall skrivs man ofta ut från sin behandling, vilket i sin tur kan leda till återfall i ännu mer missbruk och kriminalitet. Det är viktigt att aktiva missbrukare som haft omfattande problem under lång tid får insatser för att leva ett värdigt och sjukdomsfritt liv så långt det bara går.

För att stärka vårdkedjorna kring den som behöver vård och behandling mot sitt missbruk startades på den socialdemokratiska regeringens initiativ 2005 den treåriga satsningen Ett kontrakt för livet. Den enskilde erbjöds avgiftning, utredning, motiverande och behandlande insatser och en planering som omfattar både LVM-

tiden och tiden efter utskrivning. En gemensam överenskommelse mellan den enskilde, socialtjänsten och Statens Institutionsstyrelse (SiS) låg till grund för en långsiktig vård som omfattade LVM-tiden och halvåret därefter. Kommunen fick en statlig subvention när överenskommelse träffats om en mera långsiktig vård. Uppföljningen av *Ett kontrakt för livet* visar mycket goda resultat jämfört med traditionell LVM-vård. Trots goda resultat fortsatte inte de borgerliga med satsningen. Vi tror att det behövs en liknande åtgärd som *Ett kontrakt för livet* igen.

Socialdemokraterna vill

- Öka samverkan mellan Tullen, Polisen och Kustbevakningen för att förhindra och upptäcka införsel av droger i Sverige.
- Se över möjligheterna för Polisen att telefonavlyssna vid narkotikabrott.
- Förstärka arbetet mot narkotika inom ramen för EU-samarbetet. Sverige måste vara en aktiv part i EU-arbetet när det gäller att påverka och utveckla synen på en restriktiv narkotikapolitik.
- Försvara det svenska detaljhandelsmonopolet på alkohol. Vi säger nej till införande av gårdsförsäljning av alkohol.
- Verka för höjda minimiskatter på alkohol inom EU och minskade införselkvoter på alkohol.
- Att det tas fram en nationell handlingsplan för minska ungdomars alkoholbruk.
- Prioritera polisens insatser mot langning, höja minimistrafvet för grov langning av alkohol till ett års fängelse samt ge polisen bättre möjligheter att eftersöka om ungdomar olovligt förfogar över alkohol.
- Införa alkoholås i bussar och lastbilar i yrkesmässig trafik inom EU.
- Införa en ny lag om så kallad eftersupning.
- Prioritera arbetet mot dopning.
- Samordningen mellan kommuner och landsting när det gäller missbruksvård måste förbättras för att få till stånd säkra kompletta vårdkedjor. Som modell för detta arbete bör det tidigare initiativet ”Ett kontrakt för livet” användas.

- Se över möjligheten att införa en behandlingsgaranti för missbrukare som innebär omedelbar vård.

5.5 Hot och våld mot utsatta grupper

Övergrepp mot kvinnor och barn

Övergrepp i nära relationer är ett stort problem i samhället. Ett av våra viktigaste mål är att förhindra denna typ av våld. Det absolut vanligaste relationsvåldet är det där mannen är våldsam mot den kvinna han lever med, men det finns också fall där det är kvinnan som är våldsam mot sin man. Våld kan också förekomma i samkönade relationer.

Ett av svensk jämställdhetspolitikens viktigaste mål är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Mäns våld mot kvinnor är ett jämställdhetsproblem som står att förklara i den könsmaktsordning som bygger på mäns överordning och kvinnors underordning. Sverige har i många år varit ett föregångsland när det gäller att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Grunden för detta arbete ligger i att påverka mäns attityder och en fortsatt strävan mot ökad jämställdhet. Sådana förändringar tar tid och kräver insatser i och av hela samhället, inom familjen, i skolan och i arbetslivet.

I strävan efter att öka skyddet för kvinnor och barn har lagstiftning och rättsväsendet en central roll. Men vi måste även arbeta med de verksamheter som inriktas på att förhindra att våld förekommer i nära relationer och sådana som syftar till att handlingarna inte ska upprepas.

Socialdemokratiska regeringar har länge haft starkt fokus på att motverka mäns våld mot kvinnor och barn. Vi reformerade sexualbrottslagen och skapade nya lagar mot sexköp, kvinnofridskränkning och människohandel, Vi utvidgade besöksförbudet och ökade skyddet för barn som bevittnar våld i hemmet. Särskilda barnahus har inrättats. Vi utvecklade myndigheternas samarbete och satsade på fortbildning inom rättsväsendet och socialtjänst. Kvinno- och brottsofferjourerna fick bättre möjligheter att verka. Ändå finns det mycket mer att göra för att nå målet att mäns våld mot kvinnor och barn ska upphöra.

Det förebyggande arbetet är kanske det allra viktigaste. Varje förhindrat övergrepp är en stor vinst för den enskilde och för samhället. Utan mäns eget engagemang och utan möjligheter för berörda män att ta tag i sin egen situation innan första slaget

fallit, kommer våldet att fortsätta. Därför är det viktigt att det finns möjlighet för män som frivilligt vill arbeta med sin våldsamhet eller sin sexualitet, att få stöd och hjälp. De mansmottagningar som idag finns är goda exempel. Det måste säkerställas att det finns tillgång till professionella samtalsmottagningar för män i hela landet. Ny teknik ger möjlighet till ökad tillgänglighet vid behandlingsinsatser. Det finns en potential att utveckla internet-baserad behandling. Den är lättillgänglig och sänker tröskeln att söka behandling för personer i riskzonen för att begå sexövergrepp. Det skulle öka möjligheterna till lika vård över landet oavsett bostadsort. Samtidigt skulle forskning, utveckling och utvärdering av sådan behandling stärkas. Behandlingsinsatser för sexualbrottsdömda och de som begått våld i nära relationer kan stärkas ytterligare. Med validerade behandlingsmetoder kan återfallsrisken minskas. Frisläppta före detta sexual- och våldsförbrytare måste följas upp och erbjudas hjälp och stöd på ett bättre sätt än idag.

Antalet anmälda våldtäkter har nästan tredubblats de senaste tio åren. Till viss del beror det på att definitionen av våldtäktslagstiftningen har utvidgats och att anmälningsbenägenheten ökat. Samtidigt visar statistiken att påfallande få våldtäktsanmälningar leder till åtal. Det behövs mer kunskap om varför det blir så få åtal och det behövs också mer kunskap om hur sexuella övergrepp kan förebyggas. Det finns även anledning att markera tydligare genom en straffskärpning att våldtäkt är ett av de allra allvarligaste brotten.

Många kvinnor som blir våldtagna och som söker sjukhusvård polisanmäler inte övergreppen och många som polisanmäler sexuella övergrepp kommer inte till sjukvården i tid för att säkra bevis. Vi ser att det behövs åtgärder inom sjukvården som stärker brottsutsatta. Alla mottagningar på akutsjukhusen i landet ska besitta den särskilda kunskap som krävs för att ta emot kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp. Om kvinnan misstänker att hon blivit drogad, så ska ett drogtest erbjudas.

Trots satsningar under en rad år mot mäns våld mot kvinnor finns inget som talar för att våldet minskat. Antalet kvinnor som dödas till följd av våld i nära relationer är ända sedan 1990-talet ungefär 17 stycken per år. Det innebär att en kvinna dödas var tredje vecka, år efter år.

På tio år har antalet anmälda fall av grov kvinnofridskränkning ökat dramatiskt. Samtidigt minskar uppklärningsprocenten. Det behövs fortsatta åtgärder för att minska våldet i nära relationer. Bättre samverkan mellan myndigheterna skulle kunna förbättra processerna för utsatta kvinnor. I vissa städer har man samlat polisen, socialtjänsten och Rättsmedicinalverket under samma tak för att kunna erbjuda kvinnor stöd och hjälp. Det är ett bra exempel på hur man kan arbeta mera myndighetsgemensamt.

För att stärka kvinnor i anmälningsprocessen och ytterligare förbättra tryggheten kan målsägandebiträden tillåtas komma in tidigare i processen. Redan när brottsanmälan sker bör målsägande ha rätt till ett målsägandebiträde. Det stöd och den hjälp ett målsägandebiträde kan ge betyder mycket för den som utsatts för våld eller sexualiserat våld och ofta befinner sig i en traumatiserad situation.

När det gäller relationsvåld, så måste huvudprincipen vara, att det är den som hotar och slår som ska tvingas bort från den gemensamma bostaden, inte den som har blivit hotad och slagen. Kontaktförbudet avseende gemensam bostad har inte tillämpats i tillräcklig utsträckning för att kunna ge ett relevant skydd för personer, oftast kvinnor, som utsatts eller riskerar att utsättas för brott. Följden blir att samhället inte kan erbjuda tillräckligt skydd för kvinnor som utsatts för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld av män de lever ihop med. Detta i sin tur innebär att det i alltför många fall är den utsatta kvinnan som tvingas flytta från den gemensamma bostaden. Vi anser att det är dags att vända på detta. Om kontaktförbudet ska kunna användas mer i preventivt syfte, vilket även skulle innebära ett utökat brottsofferperspektiv, så måste möjligheten att förordna om kontaktförbud avseende gemensam bostad öka.

Runt en familj eller relation där det förekommer våld finns ofta anhöriga och andra närstående som påverkas av att våld förekommer. Kvinno-, tjej- och brottsofferjourer vittnar om att det är vanligt att närstående ringer och vill ha hjälp och råd. Enligt Socialtjänstlagen hör det till socialnämndens uppgift att verka för att inte bara den som utsatts för brott får stöd och hjälp, utan även dennes närstående. Idag saknas sådant stöd. Få, om ens några, kommuner har utvecklat ett planerat och genomtänkt stöd till närstående. Kommunerna bör utveckla det egna stödet till närstående, samt uppmuntra och stödja frivilligorganisationer som vill arbeta med stöd till närstående. Här finns ett dolt behov som behöver tillgodoses.

Det är viktigt att bemöta barn och ungdomar som är brottsoffer på rätt sätt. Fortfarande är barn osynliga när det handlar om våld inom familjen. Barn som utsatts för brott har rätt till ett professionellt bemötande och tjänar på att myndigheterna samarbetar. Första kontakten kan många gånger vara avgörande för deras fortsatta bearbetning och hantering av vad de varit med om. Därför inrättade vi socialdemokrater de första s k barnhusen, efter isländsk modell. Barnhusen samlar i en barnvänlig miljö utredande myndigheter under samma tak: polis, åklagare, socialtjänst, läkare och psykologer. Vi vill att det ska finnas minst ett barnhus i varje län. Barnhusens uppdrag bör omfatta barn upp till 18 år.

Många barn utsätts för grova övergrepp som skadar dem för resten av livet. Det kan dröja långt in i vuxen ålder innan man orkar, vågar eller får möjlighet att bearbeta

händelserna och vill anmäla dem. Har man varit utsatt för den här typen av övergrepp är det viktigt att finns en möjlighet att få upprättelse, även om det gått lång tid. Har man begått grova övergrepp mot ett barn ska man också kunna fällas för detta, även om det har gått lång tid. Det är därför dags att utreda om preskriptionstiden för sexualbrott och andra allvarliga övergrepp mot barn kan tas bort.

På initiativ av den socialdemokratiska regeringen förstärktes skyddet för barn som bevittnat våld och socialtjänstens stöd för dessa barn förtydligades. Barn som bevittnat våld i nära relationer gavs även möjlighet till skadestånd. Det är nu dags att gå vidare med att förstärka barns skydd. Barn är särskilt utsatta då de lever i en familj där det förekommer våld och hot.

Vi vill nu utreda huruvida det ska vara kriminaliserat att utsätta barn för att bevittna våld av och mot närstående. Med en sådan ordning får barnet status som brottsoffer vilket bidrar till att synliggöra barnen och deras behov av hjälp och stöd.

Sexuell exploatering

Varje köp av någons kropp bygger på en exploatering och ett utnyttjande av dennes utsatthet. Det är att profitera på någon annans olycka. De kvinnor, unga flickor, män och pojkar som säljer sina kroppar befinner sig nästan alltid i vanmakt på grund av drogberoende, fattigdom eller annan utsatthet.

Vi socialdemokrater har arbetat aktivt mot sexköp i många år, både i Sverige och internationellt. Att köpa, eller försöka köpa, sexuella tjänster är kriminaliserat sedan den 1 januari 1999. När lagstiftningen kom innebar den en viktig markering mot utnyttjandet av kvinnor. Den svenska lagstiftningen mot sexköp har uppmärksammats internationellt. Inte minst för att flera länder har sett den tydliga kopplingen mellan prostitution och människohandel. Att kunna bekämpa människohandel för sexuella ändamål på ett effektivt sätt kräver även ett tydligt avståndstagande från prostitution. Lagstiftningen har nu varit i bruk i drygt tretton år och den har haft en positiv effekt.

Nyligen skärptes straffet för sexköp i Sverige för att visa allvaret i sådana handlingar. Det var en fråga som vi socialdemokrater länge drivit. Men det räcker inte att sexköpslagen skärps i Sverige. Sexköp sker även av ett stort antal svenskar som befinner sig utomlands. Det är inte acceptabelt att kvinnor och män, ofta i fattigare länder, ska kunna utnyttjas av svenska sexköpare utan att det ska vara olagligt. Vi vill därför ta bort kravet på dubbel straffbarhet när det gäller sexköp. Det skulle innebära att svenskar som åker utomlands för att köpa sex i länder där detta inte är kriminaliserat, begår en kriminell handling och kan lagföras i Sverige. I Norge har

detta gjorts. Det finns ingen anledning till att vi i Sverige inte ska kunna göra det också.

Vi tror att det går att påverka andra länder om vår syn på sexköp. Därför är det viktigt att den svenska regeringen driver frågan om sexköpslagen i EU. Det måste tydliggöras att prostitution och människohandel har ett starkt samband.

Mer än en miljon kvinnor och barn varje år säljs som sexslavar till Europa. Sexslavhandel är inte bara oerhört inkomstbringande utan även mer riskfritt än både vapen- och droghandel. Dessutom kan "varan" eller offret återanvändas om och om igen. Vi socialdemokrater vill gå ytterligare ett steg för att bekämpa människohandel och prostitution i Sverige. Vi vill se om det går att slopa brottet koppleri och istället kalla detta brott för dess rätta namn, nämligen människohandel. Med ett nytt människohandelsstraff får vi ett högre straffvärde än för koppleri och en lagstiftning som ligger i takt med verkligheten och samhällets utveckling. En sådan ny brottsrubricering skulle också öka skyddet för brottsoffret. Koppleri är nämligen ett brott mot staten, medan människohandel är ett brott mot person. Skulle de som idag döms för koppleri istället dömas för människohandel innebär det att brottsoffret får ökade möjlighet till upprättelse och skadestånd.

När personer åker till ett annat land för att begå övergrepp på barn kallas det ibland för "barnsexturism". Den här fruktansvärda typen av övergrepp förekommer i hela världen, men företeelsen flyttar på sig i och med att förövarna flyttar runt till de länder där det är lättast att utnyttja barn och där rättsväsendet är svagast. Barnsexturismen är omfattande men samtidigt finns det en stor osäkerhet kring hur stor den är, vilka som är förövare, hur återfallsfrekvensen i brott se ut, destinationsorter, om förövarna kan kopplas till andra sexualbrott, hur Internet och ny teknologi påverkar exploateringen mm. Det behövs initiativ både nationellt och i EU för att kartlägga och bekämpa förekomsten av så kallad barnsexturism i världen. Trots att barnsexturismen har uppmärksammats mycket under senare år är antalet lagförda som begått brott utanför Sveriges gränser relativt liten. Ytterligare informationsinsatser, inte minst mot svenska turister, om problemet och vilka insatser man kan bistå med är nödvändigt. Barnsexhandeln spänner idag över många departements ansvarsområden. Det är viktigt att någon tar ett helhetsgrepp om frågan. Därför måste det tydliggöras att en minister i regeringen har ansvar för hela barnsexturismen som fråga. Vi vill även se en ökning av antalet polisiära sambandsmän på Sveriges ambassader i de områden där man vet att barnsexturism är vanligt förekommande. Konsulat och ambassader ska rapportera alla svenskar som anmäls, åtalas och döms för denna typ av brott utomlands till svenska myndigheter.

Socialdemokraterna vill

- Tillsätta en granskningskommission för att få mera kunskap om varför så få våldtäktsanmälningar leder till åtal.
- Tillsätta en utredning med uppdrag om att samla in kunskap om hur sexuella övergrepp kan förebyggas och hur denna kunskap bäst kan implementeras i samhället och vid behov ge förslag till ökad forskning på området.
- Säkerställa att det finns professionella samtalsmottagningar tillgängliga i hela landet för män som har problem att hantera sin sexualitet och utveckla behandlingsinsatserna.
- Att alla akutmottagningar ska besitta den kunskap som krävs för att ta emot kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp.
- Att en kvinna som utsatts för våld inte ska behöva gå till flera olika myndigheter för att få stöd och hjälp. Det krävs bättre samordning mellan myndigheterna.
- Att kommunerna utvecklar stödet till anhöriga och närstående som befunnit sig runt en familj eller relation där det förekommit våld.
- Verka för att det finns barnahus tillgängliga i hela landet. Barnahusens uppdrag bör omfatta barn upp till 18 år.
- Utredda om preskriptionstiden för sexualbrott och andra grova övergrepp mot barn kan tas bort.
- Utredda huruvida det ska vara kriminaliserat att utsätta barn för att bevittna våld av och mot närstående.
- Ta bort kravet på dubbel straffbarhet när det gäller sexköp
- Öka insatser mot så kallad barnsexturism.
- Brottet koppleri bör göras om till människohandel.
- Att Sverige ökar sina insatser inom EU för att sprida den svenska synen på sexköp.

- Införa ett särskilt brott kallat synnerligen grov våldtäkt. Straffet skulle kunna vara 6-10 års fängelse och gälla de allra grövsta sexualbrotten.
- Öka möjligheterna att förordna om kontaktförbud avseende gemensam bostad. Därmed portförbjuds den våldsamma mannen från den gemensamma bostaden.

Hedersrelaterat våld

En annan typ av relationsvåld är det så kallade "hedersrelaterade" våldet. Denna typ av våld och förtryck är avsiktligt, välkalkylerat och accepterat inom vissa grupper som anser sig ha rätten att agera utanför lagen för att få genomslag av sina värderingar. Det är också ett våld som riktar sig framförallt mot kvinnor som ofta har få kontakter i samhället och som tvingas att leva isolerat.

Vi måste se allvarligt på hedersvåld och hedersförtryck. Kön, makt och sexualitet ligger till grund för detta förtryck som tar sig uttryck i kontroll, tvång, olika typer av hot, våld och i värsta fall dödligt våld. Problematiken hänger ihop med vissa sexuella normer där kvinnornas sexualitet kontrolleras av familjens män, men även upprätthålls av andra familjemedlemmar. Det handlar om att upprätthålla kulturella normer och lojaliteten mellan grupper, och då sådana bryts, återupprätta familjens eller släktens heder.

Hederskulturen drabbar främst flickor och kvinnor. Det handlar om kontrollen över deras liv, alltifrån olika begränsningar i vardagen som ställer krav på hur de klär sig, vilka de umgås med, deras rörelsefrihet, deltagande i skolaktiviteter till livsval som utbildning, vem de gifter sig med, frågor om skilsmässa och sexualitet. Bryter de mot familjens regler drabbas de av sanktioner i form av hårdare restriktioner, men även hot och i värsta fall våld. Men hedersvåld och förtryck drabbar även pojkar och män. Problemets karaktär medför att gränserna mellan offer och gärningsman blir otydliga. De som medverkar till förtrycket och våldet kan själva vara utsatta. Det finns även andra grupper som löper större risk att utsättas för hedersvåld eller förtryck som homosexuella, bisexuella och personer med könsöverskridande identitet.

Det finns ingen statistik över hur stor omfattningen är när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck. Eftersom brott som begås i hederns namn inte har någon egen brottsrubricering går det inte att mäta omfattningen genom antalet anmälda brott. Att mörkertalet när det gäller våld i nära relationer är stort finns väl dokumenterat. Mycket talar för att de speciella omständigheter som råder kring hedersproblematiken gör att mörkertalet till och med är större för våld eller hot som

har koppling till heder. Det krävs mer forskning på området för att få en mera heltäckande bild över vidden av hedersproblematiken.

Det behövs en rad olika åtgärder för att motverka hedersvåld och hedersförtryck. En viktig uppgift är att fortsätta det offentliga samtalet om hedersproblematiken. Det måste vara tydligt från politiskt håll att problemet existerar och att uppfattningar som har sin grund i hederskulturen aldrig kan vara accepterade i ett samhälle som har sin grund i mänskliga fri- och rättigheter och ett jämställt samhälle. Det förebyggande arbetet kan bli bättre. Våra värdegrunder måste genomsyra möten där människor träffas och samlas. Här har skolan en viktig roll. Myndigheter och kommuner måste samverka bättre och kunna erbjuda snabb hjälp. För att tydliggöra brottets särart och visa på dess allvar menar vi att det också krävs lagskärpningar på flera håll.

Socialdemokraterna vill

- Kriminalisera barn- och tvångsäktenskap där någon är under 18 år. Det ska inte heller vara möjligt att få dispens för giftermål för någon under 18 år.
- Att brott med hedersmotiv ska bedömas allvarligare. Vi menar att det bör införas en tydlig straffskärpningsgrund för brott som har hedersrelaterade motiv.
- Verka för en bättre samordning mellan myndigheter, både vad avser insatser mot hedersrelaterat våld och när det gäller hot- och riskanalyser.
- Förbättra hjälpen för unga flickor som förs ut i Sverige för att tvingas att gifta sig. Därför bör man genast se över hur utrikesdepartementet och Sveriges beskickningar kan förstärka sitt stöd på detta område.
- Se till att socialtjänstens stöd är inriktat på hedersproblematiken och att det finns god tillgång till skyddade boende för de som utsätts för olika former av hedersvåld och hedersförtryck.
- Intensifiera det förebyggande arbetet i kommuner och myndigheter mot hedersvåld.

Hatbrott

Varje människa är unik, men människovärdet är lika. Alla människor har en etnisk bakgrund, en könstillhörighet och en sexuell läggning – ingen mindre värd än en annan. Alla människor har rätt att bli behandlade med respekt. Ingen människa har

rätt att döma eller trampa på en annan för vem han eller hon är. På de principerna vilar vårt demokratiska samhälle.

Vi socialdemokrater står i alla sammanhang upp för människovärdet och kräver krafttag mot de hatbrott som begås på grund av rasism, främlingsfientlighet eller homofobi. Vi accepterar inte diskriminering på grund av kön, ålder, funktionsnedsättning, hudfärg, tro, sexuell läggning eller något annat som gör oss människor unika – varken i arbetslivet eller i samhällslivet i övrigt. Vi är ständigt beredda att öka friheten och rättigheten för alla att delta på lika villkor i det demokratiska samhället.

Många HBTQ-personer utsätts för våld, hot och trakasserier på grund av sin sexuella läggning. Ändå är det så att många avstår från att anmäla att de utsatts för brott som har samband med den egna sexuella läggningen av rädsla att bli föraktfullt bemötta av samhället. Ofta pratar vi om vikten av ökad tolerans gentemot dessa grupper. Men det är inte ökad tolerans som behövs, vi ska inte tolerera – vi ska respektera, skydda och försvara alla människors lika värde. Diskriminering, förtryck och våld mot människor på grund av deras sexuella läggning strider mot de mänskliga rättigheterna. I många länder utdöms dödsstraff för homosexualitet. Sverige ska vara en stark röst för HBTQ-personers rättigheter.

Transpersoner är inte inkluderade i hetslagstiftningen. Kränkande och nedvärderande åsikter om en grupp baserade på gruppens könsidentitet eller könsuttryck anses inte i lagens mening vara hets mot folkgrupp. Det är oacceptabelt att inte transpersoner omfattas av samhällets skydd i lag på samma sätt som homosexuella och bisexuella skyddas sedan 2002. Lagstiftningen kring brott som begås mot transpersoner bör därför stärkas.

Socialdemokraterna vill

- Att också transsexuella ska omfattas av lagen om hets mot folkgrupp. Därför bör berörda lagstiftningar utökas med begreppet könsidentitet.
- Se ökad kunskap inom rättsväsendets myndigheter om hatbrott riktat mot HBTQ-personer. Därför behövs fortsatta utbildningsinsatser.

5.6 Vardagsbrottsligheten

Alla ska kunna känna sig trygga i vardagen. Men så är det inte alltid – inte i alla miljöer och situationer. Inbrottet i lägenheten eller i sommarstugan, misshandeln i

krogekön, den stulna plånboken i gymmet, bilstölden på parkeringsplatsen eller cykelstölden vid jobbet är alla exempel på vardagsbrott som påverkar vår syn på samhället. Många blir upprörda över att de inte får den hjälp de förväntar sig eller på att reaktionerna från polisens sida uteblir.

Polisen är överlag ganska bra på att klara upp grova brott, som till exempel mord. Men när det gäller vardagsbrottsligheten är det betydligt färre brott som klaras upp, endast några procent. Här måste polisen bli effektivare. Många blir upprörda över att de inte får den hjälp de förväntar sig. Anmälningar avskrivs direkt utan åtgärd eller blir liggande och handläggningstider är orimligt långa. Polisen måste bli bättre på att lösa dessa brott och återkoppla vad som händer till dem som drabbas. Människor ska känna sig säkra på att det lönar sig att anmäla ett brott till polisen. Det krävs snabba insatser när ett brott har begåtts. Brottsoffer behöver stöd och hjälp. Polisen bör så snabbt som möjligt ta kontakt med den brottsutsatte, helst redan genom att komma till brottsplatsen om det går, även i de fall det är liten sannolikhet att brottet kan klaras upp. Vi vill även se ett införande av en utredningsgaranti som innebär att alla som anmäler ett brott ska få återkoppling om hur ärendet hanteras inom maximalt en månad.

Ända sedan år 2000 har antalet poliser ökat år för år. Problemet är att effektiviteten inte ökar i motsvarande grad. Vi vill se fler civilanställda inom polisen. Civilanställda behövs för att poliser ska kunna ägna sig åt polisarbete och inte behöva ägna sig åt administration, sitta som arrestvakter eller i receptioner. Civilanställda är ett måste för att polisen ska kunna utveckla sin verksamhet. Antalet civilanställda har inte ökat i samma grad som antalet poliser. En sådan ordning är inte effektiv. Poliser ska vara ute i verksamheten där de behövs. Polisen är även i behov av särskild kunskap som finns hos civila utredare och andra specialister för att kunna utreda brott. Det kan handla om ekonomer, jurister och samhällsvetare.

Många brott sker på helger, kvällar och nätter. En modern poliskår måste organisera sig på ett sätt som både främjar brottsförebyggande arbete och brottsbekämpande arbete genom att arbeta på de tider där de behövs bäst. Modern teknik måste användas så att fler poliser befinner sig yttre tjänst. Det behövs även en bättre samverkan inom polisen så att ärenden inte faller mellan stolarna. Det är inte ovanligt att vardagsbrott är så kallade seriebrott, där de kriminella rör sig över stora landsdelar för att begå till exempel inbrott.

Ska Polisen framgångsrikt förebygga och klara upp dagens och framtidens brottslighet måste poliskåren gå mot en ökad professionalisering. Det innebär bland annat att yrket ska bygga på beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund. Det behövs större användning av moderna utredningsmetoder även när det gäller vardagsbrott, t

ex DNA i samband med bostadsinbrott. Mer forskning ger en effektivare polis, och det är någonting som vi socialdemokrater ser är helt avgörande för framtiden.

Socialdemokraterna vill

- Införa en utredningsgaranti. Alla som anmäler ett brott ska få återkoppling om hur ärendet hanteras inom en månad.
- Förbättra effektiviteten när det gäller personupplärningen av vardagsbrott. Arbetet måste i högre utsträckning bygga på beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund.

5.7 Brottsoffer

Alla människor har rätt att känna sig trygga i vardagen. Trygghet mot brott innebär att inte behöva känna rädsla för att utsättas för övergrepp, att samhället reagerar snabbt och tydligt när brott inträffar och ger stöd och upprättelse till brottsoffer. Samhället måste skapa förutsättningar för att minska de fysiska, psykiska och ekonomiska skador som uppkommer av brott. Ett brottsoffer ska veta att hon får stöd från alla led – rättsväsende, sjukvård, socialtjänst, brottsofferjourer, kvinnojourer och liknande.

Brottsoffer måste känna förtroende för rättsväsendet. Därför måste rättsväsendet lyckas med sina huvuduppgifter, att utreda brott, att binda gärningsmän till brotten och att lagföra dessa. Annars finns det en risk för att personer som utsatts för brott inte anmäler dessa.

Rättsväsendet måste arbeta med bemötandefrågor gentemot brottsoffer. Det handlar om hur polis, åklagare och socialtjänst uppträder mot och ger stöd till brottsutsatta. En viktig del i att stärka stödet för den som utsatts för ett brott är att ge information om vad som händer efter anmälan.

De ideella föreningar och organisationer som arbetar med att stödja och hjälpa brottsutsatta, till exempel brottsofferjourer och kvinnojourer, gör ett ovärderligt arbete. Vi vill stärka deras möjligheter att arbeta ytterligare.

Socialdemokraterna vill

- Förbättra de rättsvårdande myndigheternas arbete när det gäller stöd till brottsoffer. Bemötandefrågorna utgör en viktig del i brottsoffrets bearbetning av brottet och förtroendet för rättsväsendet.

5.8 Integritet och rättssäkerhet

Frågor som rör enskildas integritet är i dagens samhälle, med stora möjligheter till kontroll och eftersökning av individers agerande, av vital betydelse. De tekniska landvinningar som gjort det möjligt att underlätta i människors vardag har också gjort det lättare för brottslingar och terrorister att begå övergrepp och brott. Internet och andra sätt att kommunicera elektroniskt används till exempel för att sprida narkotika, underlätta terrorism, idka spioneri, främja barnsexhandel och sprida barnpornografi för att ta några exempel. Det har också gjort att behovet från statens sida av övervakning och kontroll ökar för att förhindra och bekämpa brottslig verksamhet. Allmänheten ställer även berättigade krav på att fler brott klaras upp. Många av de verktyg som polis och åklagare har till förfogande i form av t ex teleövervakning och telefonavlyssning är effektiva och nödvändiga för att utreda brott.

Staten har flera roller. Staten ska bekämpa kriminalitet och övergrepp av olika slag som drabbar medborgarna. Kriminalitet är ett av de allra vanligaste integritetsövergreppen mot individer. För att klara att bekämpa kriminalitet behöver polis och åklagare effektiva verktyg, som t ex hemlig telefonavlyssning. Samtidigt ska staten värna medborgarnas fri- och rättigheter. I det ingår att skydda den individens integritet. Det föreligger alltså motstridiga intressen, vilket innebär att det krävs noggranna bedömningar varje gång beslut tas som innebär inskränkningar för den enskildes integritet, även om syftet med inskränkningen är att skydda medborgarna.

I stort sett alla ställer säkert upp på att det är nödvändigt att polis och åklagare får tillgång till effektiva verktyg som gör det möjligt att bekämpa och lagföra grova brottslingar. Men många är samtidigt rädda för att staten ska få för stora befogenheter. Därför måste statens möjligheter att inhämta olika personuppgifter alltid omgärdas av ett starkt rättssäkerhetsskydd. Det har fört med sig att ett stort antal skydds- och tillsynsmekanismer byggts upp för att se till att staten inte missbrukar de verktyg man har. Trots de rättssäkerhetsåtgärder som tagits är det dock viktigt att vara uppmärksam på om det går att förstärka rättssäkerheten ytterligare runt lagar som beslutats om och som kan inskränka på den enskildes integritet.

Den mesta diskussionen som skett om integriteten hittills har helt berättigat rört den enskildes skydd mot att staten ska kunna se vad du gör på nätet eller vem du tar kontakt med via telefon och mail. Det har bland annat handlat om FRA, datalagringsdirektivet och olika polisiära tvångsmedel. Men integritetsskyddet handlar inte bara om den enskildes skydd emot staten. Nästan alla använder numera nästan dagligen Internet, ofta både i arbetet och i privatlivet, och det har förändrat

vardagslivet för många. Som alla stora omvärldsförändringar så har den nya tekniken också inneburit nya utmaningar.

Många har tidigare ställt sig frågan: vad vet staten om mig, och hur använder man den informationen? Nu ställer sig allt fler frågan: vad vet de privata IT-bolagen om mig, och hur använder de den informationen? Privata bolag sitter på allt större mängder information om miljontals människor. Via sökmotorer som till exempel Google kan man kartlägga vilka adresser du besöker, vilka klipp du kollar på YouTube, vilka sexuella preferenser du har, vilka böcker du är intresserad av eller personer som du är nyfiken på i allmänhet. På Facebook delar allt fler med sig av privata uppgifter, man kan kartlägga ditt sociala nätverk, vem du umgås med och vilka intressen du har. Genom olika medlemskort samlas information om vad du köper och när du handlar. Telefonoperatörer har uppgifter om hur du ringer. Ja, i stort sett hela ditt nät- och kontaktbeteende kan kartläggas.

Det finns stora pengar att tjäna på sådan information. T ex skulle det vara mycket intressant för ett företag som ska anställa en person att genom Facebook- eller Googleuppgifter få inblick i vad personen tycker och tänker och vem han umgås med. Ett annat företag kan vilja nischas reklam till en grupp människor med speciella intressen. Ett politiskt parti eller en intresseorganisation kan vilja kartlägga politiska uppfattningar.

Visst finns det säkert viss återhållsamhet när det gäller hur nätföretag använder uppgifter. Användarna är deras kunder och kan lämna tjänsterna om de tappar förtroende. Samtidigt finns det starka ekonomiska drivkrafter som innebär att nätföretagen kan lockas att tjäna stora pengar på att utnyttja den information de sitter inne med. När nu till exempel Facebook börsintroducerats, så kommer företaget att pressas av sina aktieägare att leverera avkastning.

Detta område är idag i det närmaste helt oreglerat. Det saknas helt en ordentlig kartläggning om hur privata företag använder information om enskilda användare och i vilken utsträckning uppgifter sparas. Som användare får du lita på IT-företagen när de säger att de skyddar integritetskänslig information om oss. Att tjänsterna är helt frivilliga och att vi godkänt användaravtal gör oss inte tryggare.

Det har alltså länge förts en debatt om den enskildes integritet i förhållande till staten. Den har varit viktig, och lett till ett förstärkt integritetsskydd i detta avseende. Nu måste vi ta ett steg till. Integritetsskyddet måste även lyftas upp när det gäller den enskildes integritet i förhållande till de privata IT-företagen.

Vi menar att en parlamentarisk integritetskommission bör tillsättas som ska ha ett tydligt individperspektiv och beakta olika former av integritetsaspekter. Det gäller också förhållandet mellan enskilda och företag. Man kan börja med att kartlägga hur privata företag och aktörer samlar information, hur länge sådan information sparas och vad den används till. Med utgångspunkt från en sådan kartläggning bör man sedan överväga lagstiftningsåtgärder för att stärka den enskildes integritet i förhållande till privata aktörer.

Socialdemokraterna vill

- Tillsätta en parlamentarisk integritetskommission. Kommissionen ska ha ett tydligt individperspektiv och beakta olika former integritetsaspekter, bl.a. sådana som kan förekomma inom sociala medier, privata företag och förvaltningsmyndigheter.
- Vi vill utreda om det vore lämpligt att inrätta ett integritetsskyddsråd som ska vara ett vakande öga över den teknikutveckling som sker med beaktande på integritetsfrågor för den enskilde.

5.9 Europas bästa polis till år 2020

Under en rad år har polisen fått kraftigt tillskjutna resurser. Under åren 2000-2010 ökade polisens budget med över 40 procent. Det var vi socialdemokrater som inledde denna stora satsning. Vi har idag över 20 000 poliser och över 20 miljarder kronor går idag till polisverksamhet. Polisen har ett oerhört viktigt uppdrag i samhället. Människor ska kunna känna sig trygga i vardagen och slippa känna rädsla för att utsättas för brott. Samtidigt ifrågasätts polisen för bristande effektivitet, ledarskap och styrning.

Den borgerliga regeringen hade ett enda övergripande kriminalpolitiskt mål när den tillträdde 2006: att öka antalet poliser så att fler brott kunde klaras upp. Det står nu klart att det målet misslyckats. Antalet poliser har visserligen ökat, men inte Polisens förmåga att knyta en gärningsman till ett anmält brott. Andelen uppklarade brott är i stort sett densamma år efter år. När det gäller vardagsbrott, t ex inbrott och stölder, som drabbar många enskilda klaras t ex bara 2,5 procent av de anmälda brotten upp.

Detta ställer frågan om vad som är fel i polisorganisationen och varför inte effektiviteten ökar, trots att polisen har duktiga och engagerade medarbetare. Den fixering som under ett antal år har varit knuten till ett visst antal poliser och mer pengar till verksamheten måste brytas till förmån för kvalitets- och effektivitetsfrågor. Organisation, arbetssätt och metoder måste utvecklas.

Vår målsättning är att Sverige ska ha Europas bästa polis år till 2020. Polisen har en avgörande roll i brottsbekämpningen och behöver professionaliseras ytterligare. Vi ska ligga i Europatoppen när det gäller andelen uppklarade brott på ett antal centrala områden. Målstyrningen bör förstärkas och bygga på adekvata mått på verksamheten, både vad gäller brottsförebyggande och brottsuppklarande arbete.

Det är till Sverige andra länders politiker och poliser ska komma på studiebesök om de vill lära sig hur man effektivast förebygger och bekämpar brott.

För att detta mål ska kunna uppnås måste polisen bli en lärande organisation, och få stöd i sin metodutveckling av kriminologisk forskning av världsklass. Därför vill vi se en modern, attraktiv och adekvat högskoleutbildning för polisen. En högskoleutbildning för poliser skapar bättre förutsättningar för forskning inom området. Mer forskning ger i sin tur bättre förutsättningar för att få en effektivare polis. Akademiska poäng skapar möjligheter för studenter att kunna tillgodoräkna sina poäng i andra utbildningar. En högskoleutbildning skulle tillföra även andra värden som att polisstudenterna kommer i kontakt med studenter från andra utbildningar. Det är viktigt att polisen är en integrerad del i hela samhället.

Vi måste lära oss av de goda exempel som finns i andra länder när det gäller polisarbete, så att vi själva kan bli bättre. Den polisiära verksamheten som bedrivs måste dokumenteras och utvärderas.

Polisen måste få en tydligare och prioriterad roll i det brottsförebyggande arbetet som är byggd på erfarenhet. Det brottsförebyggande arbetet får inte vara en verksamhet som görs när det hinns med. Det måste vara planerat och långsiktigt.

Polisorganisationen består av fler yrkesroller än bara poliser. Dessa är nödvändiga för att polisen ska kunna få stöd, service och kunskap. Under ett antal år minskade antalet civilanställda inom polisen. Det har bl a fått till följd att poliser får sitta som arrestvakter och i receptioner, och att mycket tid går åt till administrativt arbete. Det är viktigt att rätt person arbetar på rätt plats för att nå en effektiv organisation.

Polisen som arbetsplats ska vara modern och professionell. Den ska präglas av gott ledarskap och goda utvecklingsmöjligheter för medarbetarna, både poliser och civilanställda. Ledningsstrukturen måste bli plattare. Vidareutbildning och kompetensutveckling under hela arbetslivet är viktigt för att man ska kunna göra ett bra jobb. De tendenser till lågt i tak och ovilja att hantera intern kritik som vi sett måste undanröjas.

Polisen är idag den enda myndighetskoncernen som är kvar att omvandla till en effektivare organisation. Polisen har varit utsatt under lång tid för kritik för bristfällig styrning och ledning. Det är viktigt att en av statens viktigaste myndigheter fungerar optimalt. Det är därför hög tid att slå ihop dagens 21 polismyndigheter till en central myndighet. En sammanslagning ger fördelar både vad gäller resursfördelningen och styrningen av verksamheten. Det skapar möjligheter att effektivisera den administration som samtliga polismyndigheter idag måste stå för själva. Samtidigt är det viktigt att slå vakt om insynen hos polisen och det lokala inflytandet.

Även arbetet mot den organiserade kriminaliteten måste samordnas bättre. Den är nu splittrad på olika regionala enheter och har inte visat sig vara tillräckligt effektiv. Det krävs en förstärkning av de centrala resurserna som bekämpar den grova organiserade brottsligheten.

Telefonavlyssning är mycket effektivt när det gäller grov organiserad brottslighet, och det bör kunna användas i högre utsträckning när det t ex gäller grovt vapenbrott och narkotikabrott. Rikskriminalpolisen kommer nu att få möjlighet att beställa spaning från FRA, vilket kommer att ge dem bättre möjligheter att kartlägga och följa kriminella aktiviteter i utomlands, som kan ha betydelse för Sverige. Det kan t ex gälla trafficking, narkotika- och vapenhandel. Vi måste också bättre reglera polisens infiltrationsverksamhet, så att detta mycket svåra och känsliga arbete kan genomföras på ett säkert sätt.

Socialdemokraterna vill

- Att Sverige blir ett föregångsland när det gäller polisarbete. År 2020 ska vi ha Europas bästa polisväsende.
- Att Polisen blir en myndighet istället för de 21 myndigheter som finns idag.
- Att förstärka den demokratiska insynen hos Polisen både på central och regional nivå.
- Att det lokala inflytandet förstärks genom samverkansavtal med landets primärkommuner.
- Att polisutbildningen görs om till en högskoleutbildning.
- Att Polisen som arbetsplats ska vara modern och professionell. Den ska präglas av gott ledarskap och goda utvecklingsmöjligheter för medarbetarna.

5.10 Kriminalvården

Kriminalvårdens uppgift är att verkställa straff och har ansvaret för häkten fängelser och frivård. Kriminalvården utgör en av rättskedjans viktigaste funktioner. Här ligger ansvaret för att straff avtjänas på ett säkert sätt och för att människor som begått brott återanpassas så att nya brott inte sker i framtiden. Vård och behandling utgör grunderna i en human kriminalvård. Det ska löna sig att arbeta aktivt med sin situation, likväl som missbruk, kriminalitet i anstalt eller rymningar ska få konsekvenser för den enskilde. Många intagna har behov av vård, utbildning och arbetsträning. Inte sällan har de intagna multikomplexa problembilder. Denna utveckling ställer höga krav på kriminalvårdens utveckling och innehåll. Det är viktigt att kriminalvården aktivt stöttar de intagnas behov genom påverkansarbete, men också ser till att det finns möjligheter att faktiskt genomgå olika program.

Många sitter idag på häkten i väntan på rättegång. Ibland är häktetiderna orimligt långa. Det är en fara sett ur ett rättssäkerhetsperspektiv, men det försvårar även behandling. På häktena sätts inga behandlingsinsatser in, vilket är otillfredsställande eftersom många intagna på häkten är som mest mottagliga för påverkan under den tiden. Här skulle man kunna utveckla kriminalvården mera.

Under flera år har kriminalvården utvecklats radikalt på säkerhetssidan med utbyggnader av säkerhetsplatser på de tyngsta anstalterna och förhöjd säkerhet överlag. Det har varit nödvändigt. En god vård inom kriminalvården förutsätter att internerna är på plats, deltar i program, behandling och aktiviteter. Men ökad säkerhet kan även skapa frustration hos de intagna. Därför är det viktigt att det finns en god bemanning på våra anstalter och häkten som skapar möjlighet för personlig kontakt med intagna.

Det har skett stora satsningar på polisorganisationen under en lång rad år. Om dessa satsningar leder till ökad effektivitet så ökar trycket på resten av rättskedjan. Antalet klienter kommer då att öka inom kriminalvården. Därför finns det anledning att ha beredskap för mer resurser till kriminalvården. Bristande resurser skapar en ineffektiv kriminalvård som riskerar att motverka de intagnas rehabilitering och försämrar arbetsmiljön för dem som jobbar inom kriminalvården. Det är viktigt att personalbehovet och lokaler är anpassade efter de behov som finns för att skapa en väl fungerande kriminalvård.

Europarådets Tortyrkommitté har kritiserat Sverige för förhållandena på de svenska häktena. Den senaste granskningen av Sverige skedde 2009. Där riktades skarp kritik mot sättet på vilket barn hålls häktade. Barnombudsmannen har nyligen följt upp situationen för barn i häkte. Drygt 80 procent av 15-17 åringar i häkte är belagda med

restriktioner. Visst kan det finnas skäl till restriktioner mot unga som häktats, men samtidigt måste man ta hänsyn till att restriktioner under lång tid kan ge mycket negativa konsekvenser. I flera häkten förekommer det dessutom att häktade under 18 år vistas tillsammans med häktade vuxna.

Stödet vid övergång från anstalt till frihet måste utvecklas. Utgångspunkten ska vara bättre när de intagna lämnar fängelset eller frivården, än när de kom dit. Den socialdemokratiska regeringen införde halvvägshus som innebär att den intagne är placerad i ett av kriminalvården kontrollerat hem som är anpassat för att ge intagna särskilt stöd och tillsyn. Halvvägshus främjar återanpassning i samhället.

Livet efter anstaltsvistelse är svår. Förberedelserna för den intagnes frigivning måste vara särskilt inriktade på konkreta åtgärder för att underlätta övergången till ett liv i frihet. Syftet är att den intagne vid frigivningen i möjligaste mån skall ha sin försörjning ordnad genom arbete eller på annat sätt och att han eller hon skall ha tillgång till bostad. Trots detta vet vi att de flest av de intagna saknar ett arbete efter frigivningen och många saknar bostad. Vi ser en utveckling där allt fler arbetsgivare kräver utdrag ur belastningsregistret i samband med anställningsförfarandet. Det gäller även hyresvärdar, vilket medför problem för en straffad att få bostad. Det försvårar situationen ytterligare för den som begått brott att återanpassas i samhället.

Det är viktigt att kommunerna har en god beredskap före att kunna erbjuda bostad, utbildning, stöd och vård som behövs efter frigivandet. För att underlätta kommunernas möjlighet till detta menar vi att det bör utredas hur alla de resurser som finns inom missbrukarvården, socialtjänsten, arbetsförmedlingen etc. kan samordnas på ett bättre sätt för att ge varje enskild individ ett relevant stöd i samband med frigivningen med ett utslussningsavtal. Stödet ska vara individuellt och insatserna ska vara riktade mot till exempel fortsatt missbruksvård, arbetspraktik, utbildning och boende. Insatserna ska vara dokumenterade i en handlingsplan som skrivits under av den enskilde, kriminalvården och kommunen. Tanken är att staten ska kunna bidra med resurser för att stimulera och underlätta genomförandet av handlingsplanerna. Vi vill utreda hur ett system med utslussningsavtal skulle kunna fungera på bästa sätt. Samma principer skulle kunna användas för unga som suttit på sluten ungdomsvård. Efter sådan påföljd är återfallsfrekvensen särskilt hög.

En väl fungerande tillsyn är central för den slutna verksamhet kriminalvården utgör. Den tillsyn som JO utför idag är inte kontinuerlig och heller inte fullständig. En övervägande del av verksamheternas tillsyn ansvarar den egna myndigheten för. En modern kriminalvård ska ha en självständig tillsyn utifrån. Vi vill därför införa en oberoende instans utanför kriminalvården som ska sköta tillsynen över Kriminalvården.

Socialdemokraterna vill

- Utveckla vård och behandling inom anstalter och häktesverksamheten och satsa på effektiva behandlingsprogram.
- Öka förutsättningarna för intagna att utbilda sig under tiden de sitter intagna.
- Se över häktestider och häktesrestriktionerna både vad gäller barn och vuxna.
- Införa utslussningsavtal mellan kriminalvården och kommunerna, där ett statligt ekonomiskt stöd utgår.
- Införa en oberoende tillsynsinstans av kriminalvården.
- Se en utveckling med fler halvvägshus.

5.11 Unga lagöverträdare

Många ungdomar begår brott, men det är bara ett fåtal som fortsätter på den kriminella banan upp i vuxen ålder. Kan vi ingripa tidigt mot unga som begår brott, finns det goda möjligheter att förebygga upprepade brottsligheter. Det kräver att samhället kan ingripa snabbt med tydliga och konsekventa åtgärder.

Barn och ungdomar som begår brott ska inte jämföras med vuxna brottslingar. Barn och ungdomar har särskilda skyddsbehov, och det bör vara samhällets ansvar att se till att de får den vård och behandling som krävs för en återanpassning i samhället. Ungdomar under 18 år ska så långt det är möjligt hållas utanför kriminalvården. Fängelse är en olämplig miljö för unga som påverkar deras möjlighet att välja en annan livsbana utan brott efter avtjänat straff. Inlåsning bör endast gälla de allvarigaste fallen. Böter är sällan heller särskilt lyckat. De blir sällan betalda eftersom ungdomarna ofta saknar pengar. Böterna hänger i stället kvar som en skuld hos Kronofogden till vuxen ålder. Därför är det viktigt att hitta andra, mindre ingripande, sanktioner mot unga som ändå är tydliga och visar på konsekvenserna av att begå brott.

Under vår regeringstid tog vi socialdemokrater ett stort steg för att förbättra påföljderna för unga som begår brott. Därför infördes ett nytt påföljdssystem som bygger på tidiga och tydliga insatser.

Ungdomstjänst infördes som en ny och självständig påföljd för ungdomar. Kommunerna blev skyldiga att erbjuda medling i de fall den som begått brottet är under 21 år. Detta innebär att de unga konfronteras med sitt brott i möte med brottsoffret, och en opartisk medlare, för att tala om det brott som den unge har begått. Reformen innebar även att en särskilt kvalificerad kontaktperson ska kunna utses för unga. Syftet var att en lämplig vuxen ska kunna ge ett avancerat stöd och vägledning till den unge.

Trots reformen finns emellertid fortfarande brister. I många kommuner finns inget bra system för medling ännu och det finns även brister vad gäller tillgängligheten till särskilt kvalificerade kontaktpersoner ute i kommunerna. Ungdomar som döms till frihetsberövande påföljder eller vård enligt socialtjänstlagen bör följas upp under lång tid för att inte återfalla i brott. För att skapa förutsättningar för unga som begått brott att komma tillbaka i samhället behövs ibland fler aktörer kopplas in för att kunna ge ett fullständigt stöd. Därför är det viktigt att skola, socialtjänst och polis har en fungerande samverkan. Brister kommunerna i det avseendet, så hämmas det förebyggande arbetet.

Hanteringen av unga lagöverträdare i brottmålsprocessen är inriktad på snabba processer. Unga lagöverträdare måste få en snabb reaktion på sitt agerande. Därför är det av stor vikt att myndigheterna lever upp till de mål och krav som ställs på hanteringen av unga lagöverträdare. Enligt lagen ska ungdomsbrott hanteras särskilt skyndsamt. Idag är hanteringen av unga lagöverträdare en allt för utdragen process. Långa handläggningstider är till exempel både onödigt plågsamma och minskar känslan av att rättegången och påföljden är en konsekvens av brottet. Samtidigt kan återfall i brott öka. För brottsoffren är det viktigt att få upprättelse, att nå förtroende för att rättsväsendet fungerar och reagerar. En utdragen process påverkar därför både brottsoffer och lagöverträdaren negativt. Rättssystemet måste bli bättre på att hantera ungdomsbrott. Handläggningstiderna måste förkortas.

Det är viktigt att unga som förhörs i en förundersökning har ett biträde med sig. I ett tillstånd av nervositet, rädsla och press är det lätt att ungdomar som sitter själva med polis och åklagare säger saker som det inte går att stå för senare.

Socialdemokraterna vill

- Att handläggningstiderna när det gäller ungdomsbrott kortas. Ungdomar som begår brott behöver få tydliga reaktioner och insatser.
- Att kommunerna utvecklar och erbjuder de alternativa påföljder som finns.

- Ungdomar får ha ett biträde med sig vid förhör.

5.12 Bekämpa huliganerna, inte idrotten

Under många år har vi sett flera exempel på skandalmatcher när några få huliganer förstör för fotbollen och för alla fotbollsälskande supportrar..

Vi kan konstatera att de redskap regeringen gett polisen och idrottsrörelsen inte är tillräckliga för att komma åt huliganismen. Vi vill införa anmälningssplikt efter engelsk förebild. Anmälningssplikt innebär att kända bråkmakare, som dömts för t ex våldsbrott i samband med idrottsevenemang, måste anmäla sig på polisstation under matchdagar och de hålls på så vis borta från arenorna. Anmälningssplikt är ett viktigt verktyg, men måste kompletteras med andra åtgärder också. Ett sådant är en effektiv kameraövervakning på arenorna. Bråkmakare måste kunna identifieras.

Huliganismen kostar samhället stora pengar varje år i form av polisbevakning. Enligt ordningslagen kan polisen ta ut ersättning för den som i vinstsyfte anordnar offentlig tillställning. Det innebär att klubbar som bedriver sin verksamhet i annan form än föreningsform kan komma få betala dryga belopp för bevakning. Vår utgångspunkt är att samhället har ett huvudansvar för att upprätthålla ordningen. De som går på idrottsarrangemang har betalt skatt en gång för att få en effektiv polis som kan ingripa mot ordningsstörningar och våld. Det är inte rimligt att man ska betala notan en gång till via biljettpriset. Regelverket för polisens möjlighet att ta ut avgifter måste därför ses över. Det är huliganismen som ska bekämpas, inte idrotten.

Socialdemokraterna vill

- Införa anmälningssplikt hos polisen för de våldsverkare som fått tillträdesförbud till arenorna.
- Ha effektivare kameraövervakning på arenorna så att våldsverkarna kan identifieras i efterhand.
- Se över regelverket för polisens möjlighet att ta betalt för bevakning av arrangemang.

5.14 Korruption

Korruption är en allvarlig företeelse och förekommer både inom privat och inom offentlig verksamhet. Där den kommersiella och offentliga sektorn möts är risken för

korruption särskilt stor. Om korruption får fäste inom den offentliga sektorn är det särskilt oroande då det kan rubba förtroendet för den kommunala och statliga förvaltningen, men även för de demokratiska institutionerna i samhället. Om förtroendet för det svenska samhällsskicket rubbas påverkas stabiliteten i samhället. Därför är det särskilt viktigt att vidta åtgärder som motverkar denna typ av korruption.

Vi har kunnat se en utveckling i samhället där avregleringar flyttat på gränser mellan privat och offentligt ansvar och utförande i olika verksamheter. Stora summor flyttas från skattebetalarnas pengar till utförande av offentlig verksamhet som sköts av privata aktörer. Ibland sker detta genom upphandling, ibland genom etableringsfrihet för privata aktörer. Det finns även en omfattande tillsynsverksamhet från det offentliga över kommersiella verksamhet som kan locka till oegentligheter. Offentlig verksamhet och privat verksamhet styrs såväl av olika mål som av olika regelverk. När det finns stora vinstintressen i offentliga tjänster, ökar behovet av att skydda oss från korruption.

Mutbrott och andra oegentligheter, både inom privat och inom offentlig sektor kan förekomma under lång tid utan att avslöjas. När verksamheten väl avslöjas är det svårt att bevisa att ett brott begåtts. Ett av skälen till detta är att de personer som är inblandade i verksamheten har allt att vinna på att oegentligheterna stannar i det fördolda. Därför är det viktigt att anställda eller andra personer som har insyn i verksamheten, t ex styrelseledamöter, kan slå larm till media, myndigheter eller en högre chef utan att de riskerar efterräkningar. Sådana brukar kallas för whistleblowers. Vi vill utreda hur skyddet för whistleblowers kan förstärkas.

En annan faktor som också ger anledning att särskilt värna oss från korruption är det ökade inslaget av personval. Med ökade personvalsinslag ökar även risken för otillbörlig påverkan mot enskilda kandidater i olika typer av allmänna val.

En näraliggande och viktig fråga är den om partiernas finansiering. Vi menar att det är en självklarhet för alla partier i en öppen och fungerande demokrati att redovisa hur verksamheten finansieras. Det måste vara klart och tydligt för väljarna varifrån partierna får sina medel och vilka intressen som ligger bakom. En sådan ordning skulle både öka det politiska systemets legitimitet och förebygga korruption i vid mening. Europarådet har ställt krav på att partierna öppet ska redovisa de ekonomiska bidrag som tas emot. Vi socialdemokrater har länge ställt krav på öppenhet och på lagstiftning om redovisning av partibidrag.

En tredje utvecklingstendens i samhället är en utveckling där kriminella grupperingar utövar otillbörlig påverkan mot olika myndigheter i syfte att nå fördelar. Vi har

kunnat konstatera att hot i olika former förekommer i högre utsträckning mot enskilda myndighetsföreträdare. Ett effektivare sätt än att hota är att erbjuda pengar eller tjänster mot förmåner. Trots att förtroendet för myndigheter, kommuner och tjänstemän är stort finns det anledning att särskilt beakta att denna typ av korruption kan komma att öka i samhället.

Socialdemokraterna vill

- Att alla partier i en öppen och fungerande demokrati ska redovisa hur verksamheten finansieras. Vi vill se en lagstiftning som tillgodoser detta.
- Kartlägga de hot och risker som finns för att korruption breder ut sig i offentlig sektor, hos förtroendevalda och offentlig verksamhet som sköts av privata aktörer.
- Se över om det går att förstärka lagstiftningen för så kallade whistle-blowers.

5.15 Ekonomisk brottslighet

Den ekonomiska brottsligheten tar sig nya och allt mer förslagna uttryck.

Skatteverket bedömde för några år sedan att summan av uteblivna skatter på grund av fel och brott uppgick till 130 miljarder kronor, varav 100 miljarder kunde kopplas till företagssektorn. Enligt Brottsförebyggande rådet kostar den ekonomiska brottsligheten samhället långt mer pengar än den traditionella brottsligheten.

Inom vissa branscher har ekobrotten varit mer förekommande än andra. Gentemot restaurang- och frisörbranschen har vissa riktade åtgärder vidtagits, t ex införande av personalliggare kombinerat med oannonserade besök. Men det är inte tillräckligt. Det finns stora problem inom byggbranschen med både svarta löner och kopplingar till grov organiserad brottslighet. Närvaroliggare och kontrollbesök måste gälla även där, liksom inom tvätteribranschen.

För att få ordning och reda på arbetsmarknaden och motverka svart arbetskraft bör ett system införas som innebär att arbetsgivare ska lämna uppgift om lön och skatteavdrag på arbetstagarnivå varje månad till Skatteverket. Även Försäkringskassan skulle kunna få ta del av dessa uppgifter genom informationsutbyte med Skatteverket. Detta skulle bidra till att fusk och fel motverkas.

Dagens system med F-skatt måste ses över. Det är uppenbart att F-skatt ibland används i syfte att skattefuska och få orättfärdiga konkurrensfördelar. Det gäller inte

utlandsregistrerade företag som verkar i Sverige. Problemen med illojal konkurrens är omfattande i exempelvis åkeribranschen.

Att minska kontanthantering och stärka kontrollen genom kvitton är två andra sätt att motverka ekonomisk brottslighet. Elektroniska kvitton skulle t ex kunna ersätta papperskvitton.

Mörkertalet för den ekonomiska brottsligheten är större än för andra brott. Det beror på att ekobrotten sällan drabbar någon enskild person mer än indirekt. Att brottsligheten upptäcks är ofta slumpmässig och beror på vilka resurser som läggs ner i form av tillsyn- och kontrollfunktioner från samhällets sida. Därför bör mer resurser tillföras Skatteverket. Skattefusk måste bekämpas.

Ekobrottsmyndigheten har konstaterat att kopplingen mellan den organiserade brottsligheten och allvarlig ekonomisk brottslighet växer. Den svarta sektorn har tydliga inslag av grov organiserad brottslighet. Ekonomisk brottslighet skadar konkurrensen i de branscher den uppträder, göder svartjobb och drabbar hederliga företagare hårt. När dessutom grov organiserad brottslighet är inblandad kan detta också ta sig uttryck i hot och utpressning. Det krävs en förstärkning av de centrala resurserna som bekämpar den grova organiserade brottsligheten. Vi vill även se en effektivare bekämpning av penningtvätt. Vi menar att penningtvätt ska betraktas som ett separat brott och misstänkta penningtransaktioner ska kunna frysas under en begränsad tid. Därtill måste sekretessformuleringar som hindrar Skatteverket att rapportera misstänkt penningtvätt ändras.

Den socialdemokratiska regeringen presenterade en handlingsplan mot den ekonomiska brottsligheten 2004. Det arbetet har den borgerliga regeringen dessvärre valt att inte fullfölja. Vi menar att det är dags att presentera en ny handlingsplan med ett bredare grepp där både grov organiserad brottslighet och ekonomisk brottslighet ingår.

Socialdemokraterna vill:

- Se ett införande av närvaroliggare och kontrollbesök i fler branscher.
- Se att arbetsgivare lämnar uppgift om lön och skatteavdrag på arbetstagnivå varje månad.
- Se över lagstiftningen om F-skatt.

- Minska kontantanvändningen i samhället och se i vilken utsträckning kontrollen genom kvitton kan stärkas.
- Se att Skatteverkets insatser för att bekämpa skattefusk stärks.
- Se att penningtvätt betraktas som ett separat brott och misstänkta penningtransaktioner ska kunna frysas under en begränsad tid.
- Se en handlingsplan med ett bredare grepp där både grov organiserad brottslighet och ekonomisk brottslighet ingår.

5.16 Domstolsväsendet

I det svenska rättsväsendet har domstolarna en central ställning. De är oberoende och självständiga och ska tillgodose den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Samtidigt är det viktigt att handläggningen av mål sker på ett effektivt sätt.

Under de senaste åren har domstolarna förkortat sina handläggningstider betydligt. Problemet är emellertid fortfarande omfattande. Långa handläggningstider påverkar rättssäkerheten och urholkar förtroendet för rättsväsendet. Satsningar på polisen skapar ett högre tryck på resten av rättskedjan. Det är viktigt att det finns en balans mellan de olika myndigheterna. Att en rättegång sker inom rimlig tid skyddas både av grundlagen och av Europakonventionen.

Det finns därför skäl att fundera på hur domstolsförfarandet kan effektiviseras på olika sätt med bibehållen rättssäkerhet. Bland annat bör man fundera på alternativa förfaranden både vad gäller brottmål och tvistemål. Frivilliga snabbrättegångar skulle kunna vara en väg att gå. I Finland provas nu snabbrättegångar vid vissa brottmål. I Sverige har tidigare utretts både snabbrättegångar och förhandsbeslut vid tvistemålsprocesser.

Tolkverksamheten vid domstolar är en viktig verksamhet för att nå rättssäkerhet för den enskilde och för att upprätthålla förtroendet för rättsväsendet. För att nå kvalitet i tolkningen krävs att tolkarna är kvalificerade för sin verksamhet. Därför bör tolkarna antingen vara auktoriserade tolkar eller rättstolkar. Domstolsverket som gjort en enkätundersökning hos landets domstolar drar slutsatsen att tolkverksamheten är bristfällig. Det är svårt att få tag på kvalificerade tolkar. Många domstolar ställer inte heller krav på kvalificerade tolkar. Dessutom är utbildningen till tolk inte heller alltid tillfredsställande. Det är därför en nödvändighet att förbättra kvaliteten på tolkning i domstolar. Några åtgärder som kan göras är att krav måste

ställas på att kvalificerade tolkar används i högre utsträckning av domstolarna. Fler tolkar måste utbildas och det bör finnas ett nationellt register över kvalificerade tolkar och deras kompetens.

Nämndemannainstitutet är viktigt och har ett starkt berättigande. Nämndemännens medverkan i våra domstolar bidrar till att tillgodose medborgarnas intresse av insyn i den dömande verksamheten och innebär en garanti för att verksamheten i domstolarna ligger i linje med allmänna värderingar i samhället. Nämndemännens medverkan bidrar också till att medborgarnas förtroende för domstolarnas verksamhet upprätthålls. Tanken bakom nämndemannainstitutet är att det ska vara människor från det omgivande samhället som kan bidra i dömandet med erfarenhet från samhällets olika delar. Förtroendet för våra nämndemän är beroende av att systemet fungerar på ett tillfredsställande sätt. En av förutsättningarna för att nämndemännen ska fungera är att de får utbildning. Idag pågår utbildning av nämndemän vid varje enskild domstol. Vi menar att det vore bra om utbildningen blir obligatorisk och likartad för hela landet. Alla nämndemän bör gå igenom en sådan utbildning innan de börjar döma.

Både brottsoffret och den åtalade måste kunna räkna med en rättvis och opartisk rättegång, oavsett härstamning eller sexuell läggning. Ingen rättsprocess ska kunna misstänkliggöras för att ha påverkats av grumligt rastänkande eller hat mot homosexuella. Därför måste det ställas höga krav på dem som utses till nämndemän. Det är inte rimligt att personer med extremistiska åsikter ska kunna sitta i domstolar och döma. Det undergräver förtroendet för domstolarna. De politiska församlingarna bör kunna säga nej till utnämnannde av personer i dömande församlingar som hyser extremistiska åsikter. I samband med detta bör reglerna ses över för hur en nämndeman som visat sig uppenbart olämplig för uppdraget kan entledigas av en domstol. För att underlätta nomineringsprocessen av nämndemän bör tillsättandet av dessa skjutas ett halvår i förhållande till vad som gäller idag. Därmed ges partierna mer tid att arbeta med nomineringarna och att granska kandidaterna. Vi menar att det är dags för regeringen att se över regelverket för hur nämndemän utses och entledigas.

För några sedan skedde reform av reglerna för nämndemän. Syftet var bland annat att få en bredare sammansättning av nämndemän när det gäller ålder, kön, yrke och etnisk bakgrund. För att nå dit var en viktig del av reformen ett höjt arvode. Den borgerliga regeringen införde en halvdagsersättning som i vissa fall visat sig slå snett. En uppföljning av om effekterna av höjningen av den ekonomiska ersättningen till nämndemän blivit de åsyftade måste därför göras av regeringen.

Under de senaste tio åren har Sveriges domstolar minskat med ungefär hälften. Ytterligare nerläggningar av domstolar riskerar att leda till sämre tillgänglighet och service för medborgarna. Det innebär även ett hot mot rättssäkerheten eftersom trycket redan är stort mot domstolarna med hänsyn till måltillströmningen. Inget tyder på att måltillströmningen kommer att minska, tvärtom. Vi ser därmed inga skäl till att lägga ner ytterligare domstolar.

Socialdemokraterna vill:

- Se snabbare alternativa rättegångar.
- Se förbättrad tolkverksamhet vid Sveriges domstolar.
- Se en obligatorisk och likartad nämndemannautbildning för hela landet.
- Se över regelverket för hur nämndemän utses och entledigas.
- Se en uppföljning av den nämndemannareform som genomfördes år 2006.
- Behålla antalet tingsrätter i landet.

